

[Formanden.]

I skrivelse af 16. d. m. anmoder landbrugsministeren om, at der må blive foretaget valg af 2 medlemmer og 2 suppleanter til det i § 6, stk. 2, i lov nr. 240 af 7. juni 1952 om visse landbrugsejendommers brug og overgang til selveje omhandlede ankenævn for tiden fra 1. november 1964 til 31. oktober 1968, idet opmærksomheden samtidig henledes på, at ifølge lovens § 6, stk. 3, kan ingen vælges eller genvælges til medlem eller suppleant efter at være fyldt 70 år.

I skrivelse af 7. d. m. anmoder landbrugsministeren om, at der må blive foretaget valg af 10 medlemmer til statens jordlovsudvalg for 6 år fra 1. november 1964 at regne, idet opmærksomheden samtidig henledes på, dels at ingen, der er fyldt 70 år, kan vælges til medlem af statens jordlovsudvalg, dels at medlemmernes funktionstid er fastsat til 6 år, men at en ændret lovgivning eventuelt kan medføre en afkortning af funktionstiden.

I skrivelse af 6. d. m. anmoder finansministeren om, at der for tiden indtil 30. juni 1966 må blive foretaget valg af 1 medlem til lønningrådet i stedet for Aage Knudsen, der er udtrådt af folketinget, og at der for samme periode må blive foretaget valg af 4 stedfortrædere i stedet for Kaj Andresen, der er udnævnt til boligminister, og i stedet for Gustav Pedersen, Helge Larsen og Viggo Hauch, der er udtrådt af folketinget.

Fra Nordisk Råds danske delegation er modtaget beretning angående Nordisk Råds 12. session, som afholdtes i Stockholm den 15.-21. februar 1964. Eksemplarer vil blive omdelt.

Fra ministeriet for Grønland er modtaget beretning vedrørende anvendelsen af de midler, der af Danmarks erhvervsfond i finansåret 1963-64 med henblik på Grønland var stillet til rådighed for produktivitetsfremmende foranstaltninger. Eksemplarer af beretningen er omdelt.

Med skrivelse af dags dato fremsender handelsministeren den af eksportkreditrådet for finansåret 1963-64 i henhold til § 3, stk. 6, i lov nr. 145 af 4. april 1960 om Dan-

marks erhvervsfond afgivne beretning. Eksemplarer er omdelt.

Medlem af folketinget Vivike har meddelt mig, at han ønsker til ministeren for Grønland at stille følgende spørgsmål:

„Kan ministeren meddele noget om, hvornår der påtænkes iværksat en socialreform for Grønland?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid efter spørgetiden i morgen.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om meddelelse af orlov til folketingsmand Chr. Madsen.

Formanden: Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at den ønskede orlov meddeles. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik derefter til:

Spørgsmål om indkaldelse af stedfortræderen for folketingsmand Chr. Madsen.

Formanden: Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at stedfortræderen indkaldes. (Ophold). Det er vedtaget. Fagforeningsformand Niels Møller Sørensen vil herefter blive indkaldt som midlertidigt medlem af folketinget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forhandling om statsministerens redegørelse ved folketingsårets åbning.

(Redegørelsen findes i tidenden sp. 1).

Peter Nielsen: Det har været nævnt i et dagblad, at folketinget nu samles til almindelig storvask og klatvask efter valget. Hvis der hermed menes, at vi med denne debat skal have huset klargjort, så folketinget derefter er parat til at tage fat på de mange opgaver, kan man jo godt godtage sammenligningen, men hvis dette udtryk skal forstås således, at åbningsdebatten skal være en art eftergilde til valgkampen og kun skærpe modsætningerne

[Peter Nielsen.]

yderligere, vil den almindelige mening sikkert være, at det ikke kan tjene noget formål. Nu ønsker befolkningen først og fremmest, at folketinget går i arbejde.

For mit vedkommende skal jeg derfor ikke anstille mange valgbetragtninger, men kun minde om, at Danmark ved valget havde 3.084.000 vælgere, hvoraf 1.140.000 meget bestemt ytrede sig som modstandere af en socialdemokratisk ledet regering, altså ca. 37 pct., nemlig V, K og Us vælgere; og selv om jeg hverken skal tage sofavælgerne eller så meget andet til indtægt, har man vist lov at mene, at valgets resultat ikke ligefrem opfordrede til et såkaldt systemskifte her i landet, men at det stadig må være naturligt, at vi har et ministerium Krag.

Der har selvfølgelig efter dette valg som sædvanlig været anstillet betragtninger over, hvilke partikonstellationer der eventuelt i stedet kunne have dannet regering. Jeg skal ikke deltage i en debat om hvorfor og hvorfor ikke, det kan jo ikke vedrøre mit parti, og det kan også kun give en debat af mere eller mindre abstrakt karakter. Vi kunne ikke få en flertalsregering, og det betyder, at det fremtidige lovgivningsarbejde selvfølgelig i højere grad må ske ved forhandling og samarbejde her i folketinget, og mon det ikke skulle være muligt?

Efter valget i 1960 talte man om, at der nu var et uarbejdsdygtigt folketing, og resultatet måtte blive et snarligt valg. Der gik alligevel 4 år. Arbejdet blev gjort, selv om de større reformer måtte vente. Da folketingsåret 1963-64 indledtes, var den almindelige mening, at folketinget nu var lammet af det forestående valg og derfor fuldstændig uarbejdsdygtigt. Der blev da også i den anledning fremsat et dagsordensforslag, der skulle fremskynde valget. Alligevel blev der i sidste folketingsår udført et normalt lovgivningsarbejde, selv om egentlige reformer måtte afvente valget.

Dette har vel ikke skabt den store klaring, og man kan mene, at det hele ligesom er blevet noget mere speget. Man taler om, at regeringen nu har brug for to støttepartier. Nu er ordet „støtte“ noget misvisende i den forbindelse, idet det forudsætter, at det er noget gammelt og

affældigt, der skal holdes kunstigt oppe. Det viste valget jo slet ikke; socialdemokratiet er fortsat et stærkt og handlekraftigt millionparti. Men hvis man med denne tale har ment en ny trekant, sammensat af det radikale venstre, socialistisk folkeparti og socialdemokratiet, er det værd at gøre opmærksom på, at de geometriske love simpelt hen umuliggør konstruktionen af visse figurer. Det samme gælder de politisk-etiske love. Hvorfor denne tale om nye trekanter? De er jo slet ikke påkrævede. Partiernes mandattal her i folketinget er blot af 2-cifret karakter, så det er let at foretage de fornødne additioner: $38 + 36 + 5$ giver 79, hvilket er antallet af V, K og Us mandater. Det radikale venstre og socialdemokraterne har tilsammen 87 mandater, så det er unødvendigt at tage det sjette tal med i nogen beregning, for der er vel ikke tale om at konstruere en firkant mod regeringen, som man jo til tider så det i sidste valgsamling — det kan dog næppe blive en retvinklet, holdbar figur.

Nu skulle det vel heller ikke være påkrævet, at man straks etablerede sig i uforsonlige magtgrupper. Hvis man sammenholder de forskellige partiers valgprogrammer og måske samtidig har været en opmærksom annoncelæser i Familie Journalen, Hjemmet, Alt for Damerne og andre blade, vil man opdage, at der er mange opgaver, som alle partier ønsker en løsning af. Det må der kunne skabes samarbejde om.

I modsætning til mange andre nationer er Danmark i den lykkelige situation, at den overvejende del af befolkningen er enig om udenrigs- og forsvarspolitikken. Det er for os alle en selvfølge, at vi er aktivt, kontingentbetalende medlem af De Forenede Nationer og her medarbejder for at bevare verdensfreden. Man kan jo til tider synes, at FN er for afmægtig, bl. a. når vi tænker på Congo og Cypern. Men når vi ser på FNs arbejde og udvikling her i efterkrigsårene, ser, hvordan FN altid har været til stede, når lunten til krudttønden var antændt, og har fået den slukket, og når vi kender hele FNs humanitære arbejde, har vi lov at håbe, at udviklingen fortsætter således, at FN i ikke alt for fjern en fremtid kan sikre, at alle kan leve i fred og tryghed. Det kan kræve ofre, selvfølgelig også af Danmark. Jeg tænker

[Peter Nielsen.]

ikke alene på de danskere, der i fredens tjeneste er stationeret i Gaza og på Cypern, men også på vor skyldighed over for de såkaldte u-lande. Det må hilses med tilfredshed, at rammerne for Danmarks hjælp nu foreslås udvidet ganske betydeligt. Men FN er midt i arbejdet, der endnu ikke er færdiggjort, og ingen ved, om sidste uges udenrigspolitiske hændelser yderligere vil forsinke dette arbejde.

Indtil det krones med held, må Danmark søge sig tryghed på anden vis, og det må være en selvfølge, at vi indtil videre søger den sammen med andre nationer ved vort medlemskab af NATO. Alt dette er der almindelig enighed om, selv om vi også har såkaldte — jeg understreger: såkaldte — fredspartier. Man må respektere en ærlig pacifistisk livsanskuelse — den, vi vel alle inderst inde deler. Vi er et fredeligt folk, der kun ønsker at leve i fordragelighed med andre nationer. Men at praktisere en ubetinget pacifisme på nuværende tidspunkt vil både være farligt og uansvarligt.

Det kan vel også være lidt lærerigt at studere de såkaldte fredspartiets tilblivelse og senere års historie. Vi havde først kommunistpartiet her i folketinget, og det mente at have enepatent på at være fredsbærende. I indbyrdes krig gik det i 2 stykker, og ufreden fortsatte inden for det nye parti, der atter gik i 2 stykker. Inden for det tredje såkaldte fredsparti synes man heller ikke at kunne etablere freden. Kandidaterne var ikke enige, men skulle spørges enkeltvis, hvis nogen havde interesse i at vide, hvad meningen egentlig var. Har man så ikke i al fredsommelig stilfærdighed lov til at sige: få nu fred i jeres eget sind og fred med jeres næste, førend I vil optræde som fredsapostle over for os andre?

Det er eksemplets kraft, der er det stærkeste, og Danmark har da også sammen med de øvrige nordiske lande kunnet give dette eksempel på fredelig sameksistens. Den mindre uoverensstemmelse mellem Island og os om håndskrifterne må kunne løses på betryggende måde for begge parter. Selv om dette kun er i det små, vil vi også her kunne give andre nationer et eksempel på, hvordan to kulturnationer løser deres uenighed. Dette spørgsmål er sammen med kildeskatten blevet fremstillet som de to

anstødsstene i åbningstalen, men det kan dog vel ikke skille en hel nation ad. Der må være en mulighed for, at folketinget kan løse de forskellige spørgsmål.

Der er hos os alle betænkelighed over den udvikling, vor handelsbalance har taget. Man kan måske tale om, at det er liberalismens pris, men ingen ønsker vel valutacentralen tilbage. I øvrigt er vi gennem vort medlemskab af EFTA forpligtet til fortsat liberalisering. Ser man, hvad slags import det er, der har skabt den skæve udvikling; må man anerkende, at det først og fremmest er import af investeringsvarer, der gør udslaget. Alligevel må det dog være nødvendigt med en vis økonomisk justering. Det vil være forkert at tale om krise og om, at Danmark er på fallittens rand, kørt i afgrunden, og hvad man nu plejer at sige ved sådanne lejligheder. Nu da valgkampen er overstået, kan det vel heller ikke for nogen have noget som helst formål.

Der er fremgang i Danmark, vi har betydelig udvidet produktion, og levestandarden er i stadig stigning. Var vi et stillestående samfund uden nogen udvikling og med en fastlåst levestandard, havde vi vel heller ikke den art problemer. Vi er imidlertid et land i rig fremgang, og derfor må der passes på, at det ene ikke løber fra det andet, at ligningen: produktion lig med forbrug og investering, altid kan løses.

Det har altid været nødvendigt med sådanne investeringer, og det vil også være det i fremtiden, uanset hvilken regering vi har. Skal fremgangen fortsætte, kan vi ikke spise af sædekornet. Det er ud fra dette synspunkt, at økonomiske skridt må tages. Vi har jo tidligere ved omsforliget kunnet enes herom, men som regel har de to tidligere regeringspartier alene måttet tage ansvaret. Når den skæve firkant dukkede op; måtte man også bede om den tidligere Grønlandsministers bistand. Det er han og vi blevet hånet for, men den ene stemme, vi behøvede af hensyn til den økonomiske justering, var kun påkrævet, når firkanten, betegnet med sidebetegnelserne V, K, U, og SF, var dannet. Økonomiske foranstaltninger kan jo aldrig få en øjeblikkelig popularitet, og derfor har fristelsen til at undlade at tage medansvar vel været for stor.

Man kan jo nok rejse det spørgsmål: hvordan havde Danmarks økonomi ikke set

[Peter Nielsen.]

ud i dag, hvis ikke de justeringer, der begyndte med stabiliseringslån i 1957, havde fundet sted, og hvilken arbejdsløshed havde vi da på grund af manglende investeringer ikke haft! Det anføres heroverfor, at havde staten ikke gang på gang hæmmet købekraftens for voldsomme udvikling, ville befolkningen selv have gjort det gennem privat opsparing. Der er jo også sket betydelig privat opsparing i de senere år, men selv om jeg har den bedste tro på befolkningens økonomiske sans, så havde den private opsparing nu ikke alene kunnet løse problemet. Begge ting må selvfølgelig stadig kombineres, og vi har da også gennem de senere år fået en række opsparingsordninger — måske for mange og måske for indviklede — og flere af dem har vel ikke været lige velegnede, idet de i lige så høj grad har præmieret kapitaloverflytning som egentlig nyopsparing. De fire partier er enedes om at lade et sagkyndigt teknisk udvalg se på hele dette lovkompleks, så det kan forenkles på en sådan måde, at ligningsmyndighederne har mulighed for at administrere det og det samtidig bliver mere effektivt over for egentlig opsparing. Det er en vanskelig opgave, man har givet dette udvalg, og der kan heller ikke ventes betænkning før først i det nye år.

Det er klart, at en sådan betænkning må indgå i de økonomiske og skattemæssige overvejelser, men mange andre faktorer gør sig selvfølgelig gældende, skal en sund og økonomisk forsvarlig udvikling sikres, også ting, der foregår uden for folketinget, og det er derfor kun godt, at der er kontakt mellem de forskellige faktorer. Men man kan nemt give den almindelige økonomiske diskussion en skæv drejning, hvis lønmodtagere skal fremstilles som dem, der alene forøger købekraften og skaber det udvidede forbrug. Andre befolkningsgrupper har da også hjulpet godt til. Det må også give anledning til overvejelser.

Den tredje faktor i ligningen er investeringerne. Det er klart, at med den fart, vi

har på med hensyn til produktionens udvidelse, skal der mange penge til og måske også flere, end vi selv kan præstere. De udenlandske lån, man har optaget, er jo også først og fremmest gået til fornuftige investeringer.

I dag kan man vel kun have en agtpågivende afventen over for vor stilling til fællesmarkedet, og at anstille for mange betragtninger herom på nuværende tidspunkt ville for mit vedkommende nærmest blive en art kandestøberi. I alle tilfælde skærpes den internationale konkurrence, og det betyder, at vi ikke kan slække på investeringer i vore eksporterhverv. Derfor må investeringer i boligbyggeri dog ikke få for lav en prioritet. Valgkampen udløste det glædelige, at alle partier er enige om, at der skal bygges mere, og at alle må have krav på en ordentlig bolig. Derfor vil regeringen vel ikke få de samme bebrejdelser som under sidste års åbningsdebat, da der blev anket over, at byggeriet blev udvidet og ikke indskrænket.

Arbejdskraftspørgsmålet er ikke en hæmsko for et udvidet byggeri, som mange vil mene. Ved det moderne montagebyggeri kan arbejdstimerne pr. lejlighed nu nedsættes fra 1.500-1.700 timer til ca. 900 timer, hvoraf kun ca. 500 på byggepladsen. Dette og andet må kunne sætte mere gang i vinterbyggeriet, således at kapaciteten nu kan sættes yderligere i vejret, og med den øgede velstand må vi også have råd til at bygge de fornødne boliger. Der siges, at man ikke kan leve af at bo, men man kan nu heller ikke leve ordentligt uden at bo, så investering i boliger skal der være råd til. Produktionen kommer dog i første række, siger man. Ja men det kommer an på, hvad art af produktion det drejer sig om. Eksporten må selvfølgelig komme i første række, men der sker vel også store investeringer i luksusproduktion til hjemmemarkedet, og det bør i hvert fald ikke have fortrin fremfor byggeriet. Det er mere nødvendigt med boliger end med papnæser. Derfor må åbningsstalens passus om, at der

[Peter Nielsen.]

må ske en nærmere undersøgelse af, hvordan boligbyggeriets finansieringsomkostninger kan lettes gennem værdifaste lån, hilses med forventning. Skal vi boligmangelen til livs, må alle gode kræfter her i folketinget arbejde sammen og også sammen med alle gode kræfter uden for folketinget, for alene kan regering og folketing ikke løse boligspørgsmålet. Herinde kan vi skabe grundlaget herfor, men der skal mere til.

Man kan hævde, at først og fremmest må vi afskaffe restriktionerne og være med til en virkelig smidiggørelse og langtidsplanlægning af byggeriet. Det er også sket under den tidligere boligminister. Der er restriktioner tilbage, og ingen ønsker restriktioner for deres egen skyld. Men vi mangler i dag først og fremmest almindelige boliger til almindelige mennesker til almindelige priser, og dette byggeri må have fortrinsretten. Derfor kan det blive nødvendigt at bibeholde de nu smidiggjorte bestemmelser en tid endnu. Både i den forbindelse, men også i andre — mange andre — er det værd at bemærke åbningstalens passus om, at overvejelserne om en effektivisering og decentralisering af administrationen vil blive fremskyndet. For dem, der har lang vej til hovedstaden, vil det på alle områder blive hilst med glæde.

Men det er jo ikke nok, at der er arbejdskraft og penge at bygge for, der skal også være et sted at bygge, også uden at vi behøver at sammenklumpe os for stærkt. Der må også og ikke alene af hensyn til byggeriet komme en løsning på jordspørgsmålet. Det vel mest slagkraftige udtryk ved folkeafstemningens agitation var: er De i tvivl, stem da nej, så kommer der nye forhandlinger. Men det er ikke nemt at forhandle mellem en folkeafstemning og et snarligt folketingsvalg, navnlig når det skal ske med sejrberuste mennesker.

Vi kan dog næppe indskrænke problemet alene til ændret zoneinddeling og til afskaffelse af grundstigningsskylden. Som forholdsvis ny art lovgivning har den haft nogle utilsigtede virkninger, som nu ved den foreslåede fiksering bliver rettet. Men derfor at frakende grundstigningsskylden al berettigelse kan jeg ikke godtage. For nylig har en ung mand i Danmarks nord-

vestlige hjørne erhvervet sig et stykke jord for 5.000 kr. På grund af store samfundsinvesteringer på denne egn vil et sådant jordstykke gennem årene opnå en betydelig værdi. Den unge mand drømmer selv om en halv million, som han mener at kunne have til sin alderdom. Det er billigere end at tegne en livsforsikring eller på anden måde betrygge sin alderdom. Selv om man er enig om at beskatte en sådan samfundsskabt værdi, når jorden sælges, så skulle vedkommende alligevel for en ganske lille præmie være i stand til i årevis at spørre for udviklingen på dette sted. Det kan dog ikke være meningen. Det er kun et enkelt lille eksempel, så man skal være forsigtig med helt at give grundstigningsskylden det sorte stempel. Men det må vel være muligt nu, når sindene oven på valgkampen og åbningsdebatten falder til ro, at komme til en retfærdig, fornuftig løsning og en afklaring af jordproblemerne.

Der siges i åbningstalen, at en fortsat tilbageholdenhed i de offentlige investeringer er nødvendig. Når så godt som alle er i arbejde, vil det også være naturligt. Det er altid godt med arbejdsreserver, hvis en arbejdsløshed skulle indtræffe. Når man tidligere har foretaget beskæringer af offentlige arbejder, har man altid taget hensyn til de egne, hvor beskæftigelsen ikke er så god, og sådanne findes desværre stadig. Jeg går ud fra, at dette hensyn fortsat vil blive taget, og jeg hæfter mig i øvrigt ved åbningstalens passus om, at regeringen vil virke for, at stabile arbejdsforhold opnås i alle dele af landet, bl. a. gennem egnsudviklingen. Det vil være glædeligt, om man under en eller anden form kan skabe politisk enighed herom. I andre lande er det alvorlige problem ikke et politisk stridspunkt, men er — som man siger — hævet over partierne. At Danmark ikke får en skæv udvikling bl. a. gennem sammenklumpningen omkring hovedstaden, må være et nationalt spørgsmål, og lad os håbe, at vi her snart politisk kan følge andre landes eksempel.

En tilbageholdenhed i den offentlige investering vil selvfølgelig lette noget på det almindelige investeringspres og forhåbentlig dermed på den høje rente. Måske vil det på et givet tidspunkt være forsvarligt at

[Peter Nielsen.]

tage et mindre pusterum i de almindelige investeringer til gavn for et mere rimeligt renteniveau.

At denne tilbageholdenhed af offentlige anlægsarbejder er på sin plads, er der vel nok enighed om, men der vil vel nok være delte meninger om, hvor særlig tilbageholdenhed skal finde sted. Valgkampen gav jo ikke noget fingerpeg, tværtimod. Der vil vel også uden for folketinget være forskellige opfattelser. Pædagogerne vil mene, at det i hvert fald ikke kan være på undervisningsens område, lægerne, at det ikke kan være ved hospitalsbyggeri, den motoriserede del af befolkningen, at det ikke kan gå ud over vejbyggeri. Og for at andre ikke skal beskyldes mig for glemsomhed: militæret vil heller ikke mene, at tilbageholdenhed skal udvises hos dem. Modstand vil også vise sig, hvis det drejer sig om kulturen o. s. v. o. s. v. Det er i sandhed ikke nogen nem opgave for finansministeren, når han skal dele sol og vind lige.

Alle partier er enige om, at vi ikke må sakke agterud på uddannelsens område. Investeringer i ungdommen er påkrævet, ikke mindst af hensyn til fremtidens internationale konkurrence. Men her gælder det selvfølgelig om at investere de rigtige steder, også geografisk set, således at så mange som muligt kan få gavn heraf. Det gælder ikke alene universiteter, men også andre former for undervisningsanstalter, ikke mindst den almindelige folkeskoles udbygning.

Valgannoncerne gav det glædelige indtryk, at der er ved at være politisk enighed her i landet om at fortsætte sociale fremskridt, herunder også at forbedre vort sundhedsvæsen. Der må her investeres i nye institutioner. Mit parti deltager i øvrigt med interesse i det kommissionsarbejde, som oppositionen har foranlediget. Kan rationalisering og forenkling finde sted, uden at det går ud over den sociale tryghed, kan det kun hilse med glæde. Men kommissionen får jo et omfattende arbejdsstof, og alle sociale forbedringer kan ikke vente, til den har afsluttet sit arbejde, så derfor hilser jeg med glæde, at åbningstalen bebuder forbedringer på mange områder.

Det er vel begrænset, hvor stor tilbageholdenhed der kan ske ved investeringer i

uddannelsen, den sociale tryghed og sundhedsvæsenet, men der findes vel andre områder, hvor man bedre kan væbne sig med tålmodighed.

Ét er imidlertid, at vi kan være enige om at udbygge og forbedre samfundet, noget andet er, at der jo skal penge til. De fire såkaldt gamle partier har da også stort set været enige om de senere års udgiftslove, men når indtægterne hertil skal skaffes, er meningene noget divergerende.

Danmark beskatter ikke sin befolkning stærkere end andre lande, ja, ligger endog noget lavere end gennemsnittet, men skatterne virker alligevel mere tyngende her, og det skyldes vort knudrede og indviklede skattesystem. Skatten kommer i pukler for de fleste, og merindkomst beskattes for stærkt de første år, indtil den såkaldte ligevægtsskat indtræffer. Der er lappet herpå ved det såkaldte merindkomstfradrag, som også har haft en vis udjævnende virkning, selv om det i sig selv er en noget kunstig foranstaltning. Også på andre områder har vi prøvet at lappe i fællesskab, men om en egentlig skattereform har vi aldrig kunnet enes.

Valgkampen adskilte sig fra tidligere valgkampe ved, at der ikke blev talt om skattelettelser, men om skatteomlægninger. Nu kan vi selvfølgelig igen blive præsenteret for den gamle tese om, at når socialdemokratiske finansministre nu i så mange år har skaltet og valt med pengene, så kan der ikke foreløbig komme skattelettelser. Heroverfor vil så kun være at bemærke, at de fire partier har været enige om udgifterne, ligesom man kan lægge det nye statsregnskab på bordet sammen med tidligere års; regnskaberne viser, at der er god orden i statsfinanserne.

Ved skatteomlægninger har man imidlertid fra oppositionens side først og fremmest tænkt på overflytning fra indkomstskatter til vareafgifter. Jeg skal erkende, at de samfundsøkonomisk kan have en vis regulerende virkning. Skal der bremses på en for stor forbrugsudvidelse, sker det hurtigt og mest effektivt gennem forbrugsskatter, for så vidt der ikke gives anledning til hamstring. Opmærksomheden vil jo også som nævnt i åbningstalen samle sig om de såkaldte værditilvækstafgifter, som man vel

[Peter Nielsen.]

navnlig inden for fællesmarkedet er begyndt at operere med. Det vil vel mere populært sagt betyde, at omsen fordeles over fabriktions-, engros- og detaillledet. Umiddelbart forekommer det lidt knudret, men mange lande er jo tilhængere af den form.

Det må vel også overvejes, om en sådan oms ikke kan gøres differentieret, altså at man kan have forskellige satser for de forskellige varegrupper. Det vil bl. a. bevirke, at man bedre kan undgå, at den tunge ende kommer til at vende nedad, hvilket i øvrigt vil være noget, som mit parti vil lægge den største vægt på ved overvejelserne om en sådan skatteomlægning.

Men det er en utopisk tanke, hvis man tror, at man så helt kan ophæve indkomstbeskatningen, så ville vi være det eneste civiliserede land, der kunne præstere dette. Vi skulle da have så høje forbrugsafgifter, at vi ville fjerne vort prisniveau fra alle andre landes, også de nordiske.

Man kan lige så godt affinde sig med, at vi må beholde indkomstskatten, og så er det bedst, at vi får en egentlig skattereform. Vi kan ikke nøjes med blot at se på bundgrænse og proportionalgrænse. Men skal forbrugsafgifterne øges, må det være klart, selvfølgelig, at bundgrænsen, der er udtryk for det skattefri eksistensminimum, må hæves betydeligt. Det vil gavne alle indtægtsgrupper, dog ikke dem under den nuværende bundgrænse, men mindre indtægter vil i øget grad blive skattefri til staten. Måske skal vi også til at se på bundgrænsen for kommuneskatter, der jo ligger væsentligt lavere. Når kommunerne skal overtage al ejendomsbeskatning og der i øvrigt skal forhandles om byrdeforholdet mellem staten og kommunerne, ville det i den forbindelse være passende at se på den kommunale skattebundgrænse.

Proportionalsskattegrænsen har aldrig været en grænse, der lå fast, men der har i de senere år gentagne gange været foretaget grænseflytninger. Det er klart, at denne må ændres i takt med stigningen i det almindelige indtægtsniveau, ligesom man vel også kan tale om en art pristalsregulering her. Men i stedet for egentlig grænseflytning var det vel bedre at se på en vis grænseudjævning. Vi har i dag på forsørgerskalaen et spring fra 21 pct. til 60 pct. Det er ret

voldsomt, selv om de 60 pct. ikke er det reelle tal for den egentlige beskatning af den del af indtægten, der ligger over proportionalsskattegrænsen. Skattefradragreglen bevirker jo, at denne procent er gældende for skattesvarelsen året efter, men senere jævnes ud, når den såkaldte ligevægtsskat indtræffer. Man kan blot se på sømandsskatteskalaen, hvor man ikke kender de store procenter. Springet er for voldsomt, og åbningstalen giver da også udtryk for, at det er udjævningens vej, man først og fremmest vil betrede.

Men det væsentlige bidrag til en egentlig skattereform vil regeringen give, når der nu i denne folketingssamling fremsættes et kildeskattforslag. Det kan vel ikke virke særlig overraskende, at jeg hilser dette med glæde. Debatten om kildeskatten er jo hidtil nærmest foregået i slagordsform — det gælder selvfølgelig modstandere som tilhængere. Der har især været henvist til såkaldt dårlige erfaringer fra Norge og Sverige. Det er måske værd at gøre opmærksom på, at den norske og den svenske skatte-lovgivning er en mellemting mellem kildeskatt og vort nuværende system, og det giver bl. a. øget administration ved efterreguleringer. Det forslag, som regeringen agter at fremsætte, bliver et egentligt kildeskattforslag, således som det også fremgår af den skitse, socialdemokratiet offentliggjorde før valget.

Mon et konkret lovforslag ikke vil bringe debatten om kildeskatten på et mere fast niveau både her i det høje ting og ude i landet? Jeg forudser ikke en nem, men forhåbentlig en smertefri gang af lovforslaget gennem folketinget. Man har vel efterhånden erfaret, at store dele af befolkningen ønsker denne skatteform, og modstanden er vel ikke mere så kompakt, at vi ikke kan komme til realitetsbehandling.

Det er en selvfølge, at alle de oplysninger og beregninger, man måtte ønske, til sin tid må gives det udvalg, der skal behandle forslaget. At man allerede før valget — og før man vidste, om der kom en regering, der ville fremsætte kildeskattforslag — meget kraftigt udbad sig alt materiale, må dog betyde, at interessen er vakt, ellers kunne man jo have været ligeglad med et sådant materiale.

Modstanden mod kildeskatten er også begrundet med, at man mener, skattefradrag-

[Peter Nielsen.]

retten ikke kan opretholdes. Det vil dog fremgå af forslaget, at det vil være muligt. Man ønsker denne såkaldte beskyttelse opretholdt, idet den, som man udtrykker det, betyder, at der aldrig kan tages mere end halvdelen af indtægten i skat. Da de samlede skatter til stat og kommune kun udgør ca. 15 pct. af nationalindkomsten, er denne frygt noget ubegrundet, men lad os blot opretholde denne såkaldte beskyttelse. Socialdemokratiet gik til valg på kildeskatt med bevaret skattefradrag, og det står vi selvfølgelig ved. Noget andet er, at den tid vel må komme, da vi alle kan være enige om at fjerne dette skattefradrag, der er til besvær for de 95 pct. af skatteyderne og til tvivlsom gavn for de øvrige 5 pct. Det giver en knudret og ujævn skattesvarelse, selv om kildeskatten her automatisk vil rette noget på dette, ved at man får skattefradraget samtidig med, at skatten betales, og ikke som nu først året efter.

Vi har alle lovet, at sambeskatningen skal ophæves. Det ville være mest praktisk at gøre det samtidig med kildeskattens indførelse. Men da der vel kan ventes langvarige forhandlinger om den, er det nok bedst først at få gennemført, hvad vi er enige om. Men når sambeskatningen skal ophæves, før kildeskatten indføres, vil det give en øget administration. Det vil blive ca. 400.000 flere selvangivelser, og overgangen med at fordele skattefradraget mellem mand og kone bliver heller ikke nem. Men vi må prøve at få sambeskatningen bragt til ophør for skatteåret 1966-67s vedkommende — før kan det næppe nås — men det vil dog betyde, at indtægter erhvervet i 1965 skulle kunne blive særbeskattet.

Kildeskatten vil jo automatisk give en effektivisering af ligningen, når man udgår ca. halvanden million selvangivelser. Men også her må gælde, at den forbedrede ligning godt kan indføres nu, da det jo også er noget, vi alle er enige om. Ingen kan være interesseret i, at nogle skatteydere kan unddrage sig den fulde skat til skade for de skatteydere, som ikke har mulighed for — eller for høj moral til — at unddrage sig beskatning på lige fod med andre borgere.

Meget vil afhænge af, hvad der nu skal ske ude i den store verden. Der er forhold,

vi kan være betænkelige ved, men ser vi ud over Nordsøen, er der dog også ting, som i hvert fald kan glæde os socialdemokrater. Hvordan den internationale fremtid vil berøre vort land, kan vi kun gisne om. Men vi kan glæde os over, at Danmark er inde i en god og sund udvikling. Det stiller selvfølgelig lovgivningen over for mange opgaver, der skal løses. Selv om en opposition ikke vil rose en åbningstale, så må dog vist inderst inde alle anerkende, at den danner en god optakt til den kommende folketingsamling. Det ærede medlem hr. Poul Møller har i en artikel i Berlingske Tidende bedømt åbningstalen således — jeg beder om tilfaldelse til at citere —:

„Vi har alle været i den situation at skulle bade i et farvand, vi dårligt kender. Man stikker tåen i vandet — man lader foden følge efter og drister sig efterhånden længere og længere ud i det uvisse, men man går ikke længere, end man kan bunde — endda godt og vel. Det er ikke heroisk, men det er klogt.“

Det er jo en udmærket sammenligning, men nu er vel forsigtighed ikke alene en borgmesterdyd, men også en statsministerdyd.

Det korte af det lange er jo, at vi alle, såvel regering som folketing, skal til at springe ud i det. Og så er spørgsmålet: skal vi hævde Danmarks gamle ry som svømmenation og rask og energisk sammen svømme fremad — eller skal vi blot træde vande?

Erik Eriksen: Før jeg knytter bemærkninger til den højtærede statsministers åbningstale, vil jeg gerne sige nogle ord om et par begivenheder af væsentlig interesse for vort politiske liv. Jeg tænker på folketingsvalget den 22. september og på den efterfølgende regeringsdannelse. Set fra et almindeligt demokratisk synspunkt var det noget meget glædeligt, at vi oplevede en så stor stemmeprocent for 4 uger siden. Der kunne være flere grunde til at frygte en faldende stemmeafgivelse. En af dem var den udbredte frygt for, at mange unge førstegangsvælgere skulle blive hjemme på valgdagen, men pessimisterne blev her gjort til skamme, idet det ikke mindst var de yngre vælgere, der mødte talstærkt frem, og det har vi alle grund til at glæde os over.

Jeg vil i samme åndedrag tilføje, at den

[Erik Eriksen.]

store valgdeltagelse af regering og folketing må føles som en ekstra forpligtelse til at søge frembragt de resultater, som vælgerne så tydeligt venter af os.

Holder vi os stadig til, hvad man ud fra et almindeligt demokratisk synspunkt kan glæde sig over ved valget, må det blive, at vi ikke kom til at opleve den partisplittelse, der var lagt op til. Hele 11 partier søgte vælgernes tilslutning til deres synspunkter, og man tør næsten ikke tænke på, hvad der ville være sket, hvis alle 11 partier i dag havde haft sæde i folketinget, for resultatet kunne meget let være blevet en lamelse af hele det politiske arbejde. Og ingen kan være i tvivl om, at er der noget, der i dag er brug for, så er det en handlekraftig indsats.

Allerede før valget fandt jeg for mit vedkommende anledning til at pege på det betænkelige i partisplittelse. Specielt pegede jeg på, om det var ret og rimeligt, at en folketingsmand skulle kunne anmelde et nyt parti, eller at 10.000 uforpligtede vægere skulle kunne gøre det samme. Det har glædet mig at se, at den højtærede indenrigsminister efter valget, så vidt jeg har forstået, har givet tilslutning til disse synspunkter. Valgloven hører jo under ministerens område, så vi kan måske snart vente et initiativ fra hans side.

Spørgsmålet om valgloven har dog nok et videre perspektiv. I denne lov er der tilstræbt en vis balance mellem de krav, der må stilles til et effektivt arbejdende folketing og til, hvad man kunne kalde den fuldstændige talmæssige retfærdighed. Mens denne balance i valgloven er forblevet nogenlunde uændret gennem de sidste mere end fyrretyve år, så er kravene til det politiske arbejdes effektivitet øget meget væsentligt. Det er min personlige opfattelse, at vi for at kunne imødekomme dette behov for en effektivt arbejdende lovgivningsmagt bør overveje, om valglovens balance, sådan som vi kender den, stadig er den eneste rimelige. Jeg har ingen forudfattede meninger i denne sag, men vil gå ind for en saglig vurdering af de forskellige muligheder.

Hvis jeg derefter skal forsøge at vurdere valgets resultat ud fra venstres synspunkter, må jeg naturligvis først konstatere, at vi ikke fik den fremgang, som vi havde håbet

på, og som kunne have givet os det regeringsskifte, vi så stærkt arbejdede for. Ligesom socialdemokratiet holdt venstre den mandatmæssige stilling. Det konservative folkeparti blev valgets sejrherre, mens de 4 små partier, de radikale, folkesocialisterne, de uafhængige og det tyske mindretal, hver satte et mandat til.

For en overfladisk betragtning kan man sige, at det ikke var store udsving, men når man betænker de voldsomme ændringer, vi i disse år oplever i vort samfunds struktur, må man vist indrømme, at resultatet i sig selv er ganske bemærkelsesværdigt. Enhver ved jo, at det parti, jeg repræsenterer, har kunnet glæde sig over megen styrke i landdistrikterne, men netop her sker i disse år den store bortvandring. Bare fra i fjor og til i år er antallet af landbrugsmedhjælpere mindsket med $\frac{1}{8}$, og inden for de sidste 10 år er landbrugsmedhjælpernes antal gået ned med $\frac{2}{3}$. Det siger sig selv, at denne udvikling ikke har kunnet gå sporphøjt hen over et parti som venstre, der har stor tilslutning i landkommunerne, og vi måtte altså også her konstatere en tilbagegang. Men vi er taknemlige over den store fremgang, vi fik først og fremmest i byernes omegnskommuner, for det er først og fremmest her, de unge bor — det er disse nye samfund, der er i vækst — men også i selve byerne kunne venstre glæde sig over megen fremgang. Resultaterne varierer en hel del fra by til by, og det gælder især, når man sammenligner ikke blot med tallene fra 1960, men også med resultaterne i 1957.

Nu må det vist også siges, at venstre gik til valg under omstændigheder, der var lige så ugunstige for os, som de var gunstige for socialdemokratiet. Vi har jo nu i snart 7 år redet på ryggen af en international højkonjunktur, og den har været så kraftig, at ingen af socialdemokratiets ufuldkommenheder som regeringsparti har ført til økonomisk nedgang. Tværtimod har den internationale fremgang i selv de dårligste år givet fremgang også herhjemme. Det er naturligvis også noget, der tæller. Og det er en gammel erfaring, at man under gode tider tilskriver en regering en god del af æren, medens man under dårlige tider giver regeringen en stor del af ansvaret — i begge tilfælde som regel mere, end

[Erik Eriksen.]

regeringen fortjener. Valgresultatet må også ses på denne baggrund.

For regeringen betød det imidlertid, at den ikke blot mistede sit spinkle flertal på 1, men at den mistede endnu et mandat. Samtidig mistede det ærede medlem hr. Aksel Larsen et mandat. Der var for dette partis vedkommende vel ikke tale om den opløsning, som regeringspartierne foregøglede sig under valgkampen. Men det var dog immerhen et yderligere tab for de partier, der — hvis jeg må bruge det udtryk — stadig tror på statens almagt.

Så for regeringskoalitionen blev valget et nederlag. I 1960 faldt retsforbundet af i svinget. Trekantregeringen blev til en tokantregering, og i mellemtiden har socialdemokratiet siddet så hårdt på det radikale parti, at det mistede pusten. Hvor gerne de end ville, så de radikale ingen mulighed for at fortsætte som regeringsparti. De havde jo lovet vælgerne, at det ville de kun gøre, hvis de fik fremgang, og vælgerne mente altså nok at kunne undvære radikale ministre. Jeg vil håbe, den højtærede statsminister også kan det.

Hvad selve regeringsforhandlingerne angår, så var situationen fra første færd krystalklar. Ligesom i 1957 ønskede socialdemokraterne, folkesocialisterne og de radikale en socialdemokratisk statsminister. På to punkter var der imidlertid en forskel. For det første så de radikale denne gang ingen mulighed for at fortsætte som regeringspartner med socialdemokratiet, som måtte danne en mindretalsregering. Og for det andet gjorde de sig i realiteten ingen ulejlighed for at tilsløre denne hensigt. Mens de i 1957 udfoldede store anstrengelser for, at omverdenen skulle tro, at partiet ønskede regeringsmagten placeret hos venstre, så opgav de denne gang på forhånd næsten enhver form for spilfægteri. Om det så skyldes svigtende taktiske evner i forhold til de gamle ledere, eller at man har fået nok af den slags, kan jeg naturligvis ikke afgøre. Jeg kan blot konstatere, at man fra den side stadig ikke ønsker en liberal regering. Så længe socialdemokratiet selv ønsker regeringsmagten i dette land, er de radikale rede til at leve i skyggen heraf.

For den gode ordens skyld vil jeg gerne

ved denne lejlighed nævne, at jeg tror, at man i diskussionen om kongemagtens forhold ved regeringsdannelse er ved at komme ind på en farlig glipsti, når man peger på, at negative råd til kongen kan tillægges samme vægt som positive. Eller sagt med jævne ord: at det skulle have samme vægt, om man direkte anbefaler et parti eller en person som regeringsdannende, eller om man måske helst var fri for at se dette parti danne regering. Hvis der ikke kan opnås flertal for en regering gennem positive råd, så må forhandlingerne videreføres, indtil man når frem til en regering, som har den største tilslutning eller tilsagn om fair play. For hvis ikke det skulle være afgørende, lægger man jo op til, at en regering overhovedet ikke kan få lejlighed til at vise, om den har en politik, der er i stand til at udnytte samarbejdsmulighederne. For i teorien tvinges de partier, der måske ville foretrække en regering af en anden farve, til straks at give den mistillidsvotum i folketinget. Og så er vi inde i tilstande, som meget ligner dem, der førte til den fjerde republiks undergang i Frankrig. Ingen kan være tjent med en sådan udvikling. Selv om man helst vil sidde i, hvad jeg vil kalde et juridisk elfenbenstårn, bør man have så megen politisk jordforbindelse, at man kan skimte konsekvenserne af en rådgivning ikke blot ud fra de snævrere juridiske synspunkter.

Nå, men denne gang var alt dette jo ikke aktuelt. Hr. J. O. Krag havde et positivt flertal, nemlig det flertal, der bærer regeringen oppe. Til dette flertal hører jo de folkesocialistiske stemmer, som statsministeren under valgkampen har fraskrevet sig. Tiden vil så vise, om denne bemærkning var henkastet i kampens hede, eller om den er udtryk for en praktisk politik — for regeringen kan jo køre løbet med en trojka med socialdemokrater, folkesocialister og radikale som forspand. Men regeringen har naturligvis også den mulighed at løse problemerne i et bredt samarbejde med oppositionen, og jeg skal ikke gøre mig større, end jeg er: jeg er noget nysgerrig efter at vide, hvilken vej den højtærede statsminister i den givne situation agter at gå.

Jeg har med stor interesse studeret ministerlisten, rettere listerne, og det samme gælder åbningstalen. Måske er jeg af natu-

[Erik Eriksen.]

ren lidt naiv, men den første ministerliste lod formode, at den højtærede statsminister nærrede ønske om at frigøre sig for, hvad jeg måske kan kalde politisk dødvægt. Alle-rede udnævnelsen af en ny landbrugsmini-ster måtte jo virke i den retning. Jeg må indrømme, at efter mit skøn er det ikke sådan, at den ny ministerliste indebærer ligefrem forfremmelser for alle de højtærede tilbageblevne ministre. Jeg har i særlig grad hæftet mig ved, at den højtærede stats-minister til posten som boligminister har foretrukket en mand, som i boligpolitisk henseende vel må karakteriseres som et ubeskrevet blad, men jeg vil gerne sige, at det kan være meget klogt, for den tidligere boligminister ville jo nok være blevet rege-ri-ge-ns største belastning, hvis han havde fortsat på sin plads. For ingen kan vel være i tvivl om, at boligpolitikken under valg-kam-pen placerede sig lige i det politiske centrum.

Må jeg tilføje, at vi har jo alle fremdraget forpligtelsen til at tage fat på løsningen af dette problem efter næsten en menneske-al-ders forsømmelser. Jeg håber, at den nye højtærede boligminister vil være mere mod-tagelig for min tankegang om at lade pro-blemerne underkaste en saglig gennemgang, inden vi snarest tager fat på den politiske løsning, end hans forgænger var, for han stak nemlig dybt i fordomme.

Den første ministerliste måtte således efterlade den fornemmelste, at statsministe-ren søgte at anlægge en kurs, som ikke tyn-gedes af fortidens synder. En personlig tragedie gjorde imidlertid, at statsministe-ren efter fjorten dages forløb måtte udar-bejde en ny ministerliste. Der udnævntes to nye ministre, og jeg må sige, at de ikke just bidrog til at berolige oppositionen. Venstre gik til valg på en samfundspolitik uden det, vi med et gammeldags udtryk kalder klasse-skel.

Vi anser det ikke for muligt at gennemføre en politik, der i rimeligt omfang tilgodeser alle borgeres interesser, hvis man stikker for dybt i fortidens classeskel. Denne opfat-telse vil danne grundlaget for venstres poli-tik også i dette folketingsår, og på denne baggrund må det skuffe, at regeringen i sin nuværende sammensætning synes at være den mest ensidige, jeg kunne måske også

sige klassebetonede, som socialdemokratiet nogen sinde har præsteret.

Jeg forstår udmærket, at LOs medlemmer af mange og gode grunde kan forvente megen imødekommenhed i lovgivningen, men man skal vist være fanatiker for at hævde, at der ikke også er andre rimelige hensyn at tage i det danske samfund, og en regering, der er så spækket med LO-tillidsmænd som den nuværende, må uvilkaarlig lede tanken hen på den LO-løsning, som regeringen for snart 2 år siden måtte lægge navn til, og som siden viste sine meget store brist, netop fordi den byggede på en snæversynet tankegang, der ikke passer til det danske samfund af i dag.

Jeg må i denne forbindelse også notere den skuffelse, regeringen beredte venstre ved besættelsen af formands- og næstformands-posten i kommissionen om en socialreform. Nu da valget er kommet på afstand, vil rege-ri-ge-ns måske erkende, at denne kommission nedsattes på vort initiativ, og at den blandt flere andre formål har til opgave at overveje invalidernes placering i det sociale sikrings-system. Det samme gælder for sygekassernes forhold. Skal vi nå frem til grundlæggende reformer, forudsættes en betydelig fordoms-frihed hos ledelsen. Derfor virker det som lidt af en udfordring, eller skal jeg indskræn-ke mig til at sige en manglende hensyntagen, når regeringen ikke alene besætter begge poster med tro socialdemokrater, men også vælger repræsentanter for netop de interes-segrupper, hvis forhold skal afvejes over for helheden.

Jeg skal ikke give denne regering råd, men det er min opfattelse, at skal denne regering klare sig, så må den ikke blot tænke sig om, men så må den også sætte hensynet til helheden forrest i sit arbejde, og det har den høje regering i hvert fald ikke gjort på det område, jeg her har nævnt. Her gælder med andre ord igen, at man til-sidesætter hensynet til helheden for hensy-net til sin siamesiske tvilling, LO. Det er nemlig sagen, som den højtærede trafik-minister så klart udtrykte det under valg-kam-pen. Må jeg bede den højtærede for-mand om tilladelse til et citat og måske et enkelt mere? Det, jeg tænker på, er en ud-talelse af den højtærede trafikminister cite-ret fra Vejle Amts Folkeblad den 5. sep-tember. Der siger ministeren:

[Erik Eriksen.]

„De to ting, fagbevægelsen og partiet, er jo i dag i realiteten ét og det samme.“

Se, på denne baggrund kan man nok have sine bange anelser om regeringens mulighed for og ønske om at føre en samfundspolitik. Den danske befolkning kan ikke deles op i arbejdere og bønder, som nogle socialdemokrater og radikale har fabuleret om. Det lader sig ikke gøre. Hvis man fortsætter i denne klasseprægede tankegang, må man dog huske på, at der er mange andre interessegrupper lige fra studerende til folkepensionister, fra funktionærer til selvstændige erhvervsdrivende, fra tjenestemænd til folk i liberale erhverv o. s. v.

Vi kan ikke i venstre anerkende en sådan klassedeling. For os er landet først og fremmest befolket af selvstændige mennesker, der har krav på, at der bliver givet dem de bedste muligheder for at udfolde sig, og det sker ikke gennem et oplæg til en klassepolitik som den, jeg her har nævnt.

Det er jo ikke noget nyt, at en åbnings-tale ikke giver noget synderlig fyldigt billede af, hvad regeringen agter at gennemføre; men på en række punkter var den åbnings-tale, som statsministeren holdt for 14 dage siden, alligevel tyndere, synes jeg, end selv åbnings-taler plejer at være.

Naturligvis har jeg hæftet mig ved den afdæmpede sprogbrug, der anvendes i spørgsmålet om jordlovgivningen. Jeg opfatter ordene om dette punkt som et tegn på, at regeringen er ved at gøre sig klart, at det er forhandlingens og ikke diktaternes tid. Men når man betænker den rolle, som jordlovgivningen har spillet, og i øvrigt har opmærksomheden henvendt navnlig på landbrugets strukturproblemer og på alle de øvrige problemer, der tårner sig op for dette erhverv, er det meget påfaldende, at regeringen faktisk er gået helt udenom.

Man berører stribet af emner uden nogen som helst antydning af, hvilken løsning regeringen har i tankerne. Måske kan tidsmæssige grunde og omstillingsvanskeligheder have spillet ind. Den højtærede

statsminister havde jo møde i går med erhvervsfolk og organisationer og bagefter med partiformænd, og jeg indrømmer, at noget kunne tyde på, at statsministeren selv er klar over, at åbnings-talen ikke på alle områder har været så tydelig, som den måske skulle være. Men nu vel, selv en tale af den art er jo et nøjere studium værd.

Der tales en hel del om samarbejde; det skal jeg senere vende tilbage til, for vi ved jo ikke noget om, hvor meget realitet der er i ordene. Er de oprigtigt ment, eller er det noget, man blot siger? Ser vi et øjeblik bort fra dette spørgsmål, er der vist kun et enkelt større paradenummer i talen, og det er bebudelsen af et forslag om indførelse af kildeskat, et forslag, som den ærede socialdemokratiske ordfører varmt omtalte. Men dette forslag skulle jo i virkeligheden være dødfødt. Socialdemokratiet har vel følt sig forpligtet af sin valgkamp til at fremsætte det, vel vidende, at det vil ske i et politisk tomrum. Jeg håber imidlertid, at socialdemokratiet vil erkende realiteterne og snarest komme med andre forslag, således at kildeskatdiskussionen ikke får lov til at sinke de meget påtrængende overvejelser omkring en konstruktiv skattereform. Det parti, jeg repræsenterer, lægger megen vægt på, at dette sker.

Hvad udenrigspolitikken angår, må det konstateres — og det sker med glæde — at der fortsat er enighed mellem tingets store partier. Åbnings-talen er jo på visse punkter elskværdigt formuleret i forhold til den tidligere regeringspartner, og det er da kun en smuk tanke. Man får så håbe, at befrielsen for regeringsansvaret ikke får det radikale parti til at flygte fra sit ansvar i udenrigs- og forsvarspolitiske spørgsmål, at man ikke falder for den gamle fristelse til — jeg tror, jeg engang har brugt det udtryk — at køre på frihjul. I øvrigt gælder det vel, at efter den række af udenrigspolitiske begivenheder, der fandt sted i den forløbne uge, må det være rigtigt at indtage en afventende holdning. Ethvert forsøg på at komme med en bedømmelse må indeholde et forbehold,

[Erik Eriksen.]

når både personer og ideologier spiller ind og kombineres med historisk og geografisk betonedede modsætningsforhold.

Selv for den, der ikke er ekspert, er det let at se, at den første kinesiske atomsprængning i høj grad vil komme til at præge det politiske verdensbillede. Selv om der vil gå flere år, inden der kan blive tale om en ny militær magtfaktor, er det alligevel sådan, at der åbnes udsigt til atomvåbnenes politiske spredning; det er også klart, at Kinas optagelse i FN trænger sig på med ny aktualitet og ny styrke. Måske er en hel del af de problemer og begivenheder, der optræder os i disse dage, kun på begyndelsesstadiet, og derfor tror jeg, det vil være klogt, at enhver omtale og enhver bedømmelse foretages med forbehold.

Hvad vort forhold til fællesmarkedet angår, er det, som om regeringen her har ønsket ikke at virke udfordrende på dem, som har en anden opfattelse, og jeg kan kun sige tak, hvis det er tilfældet. Jeg er af den opfattelse, at tiden vil arbejde for vore synspunkter, men jeg er alvorligt bange for, at fristen kan blive meget kort. Fra 1. november indfører fællesmarkedet nye toldforhøjelser over for omverdenen. Det vil ramme Danmark hårdt, og det vil være endnu et skud for boven til varsel om, at Danmarks økonomi sætter meget snævre grænser for, hvor længe vi kan holde til at stå uden for verdens mest dynamiske marked.

Åbningsstalens ord om bistand til udviklingslandene kan jeg give fuld tilslutning.

Talen strejfer også det særlige problem, der er opstået ved, at det tyske mindretal ved valget mistede sin repræsentation her i folketinget; det vil i virkeligheden sige, at rigsdagspolitisk set har det tyske mindretal i grænselandet udspillet sin rolle, og det var jo forudset. Jeg er enig i, at der må tilstræbes en løsning, som er tilfredsstillende også under hensyntagen til den sammenhæng, spørgsmålet har med stillingen for det danske mindretal syd for grænsen. Der er her en del paralleller, der kan og må drages.

På det økonomiske område synes regeringens lyssyn at være dæmpet en del. Der udtrykkes stadig glæde over fremgangen for erhvervslivet, og den glæde deler vi

andre. Derimod er det noget nyt, at man nu kan få øje på de problemer, som underskuddet på handelsbalancen og presset på nybyggeriet indebærer. Jeg hører ikke til dem, der ser det som en opgave at minde om fortidens synder. Jeg vil hellere hæfte mig ved, at det i åbningsstalen ordret hedder, at

„Det er for regeringen et afgørende hensyn, at der føres en politik, hvorved den økonomiske balance holdes“.

Jeg ville måske nok for mit vedkommende sætte et spørgsmålstegn ved, om vi i øjeblikket har økonomisk balance, men ellers er jeg enig.

Jeg er også enig i, at overenskomstforhandlingerne rejser svære problemer, og det er vel i forbindelse med disse spørgsmål, at den høje regerings ildprøve kommer.

Jeg har noteret mig, at den højtærede statsminister søger at drage også venstre ind i ansvaret for de noget højstemte valgløfter, som socialdemokratiet og muligt andre udstedte til tjenestemændene. Jeg vil derfor gerne benytte denne lejlighed til at erindre om, at jeg for mit vedkommende under valgkampen udtrykkeligt sagde, at venstre ikke agtede at deltage i denne auktion over stemmer. Jeg anser det for urealistisk at give det udseende af, at det vil være muligt med ét nap at oprette den efterslæbning af tjenestemændenes lønninger, der jo i øvrigt er resultatet af socialdemokratiske og radikale ministres forhandlinger med tjenestemændene siden 1961. Men for øvrigt kan jeg tilsige vor vilje til at finde en for såvel tjenestemændene som samfundet forsvarlig løsning på de mange komplicerede problemer, som de sidste 3 års udvikling har skabt på dette punkt.

Jeg har naturligvis hæftet mig ved, at socialdemokratiet ikke er tilhænger af nedsættelse af en ny lønningskommission. Nu spiller navnet for mig ingen rolle, blot vi snarest kunne få nedsat den kommission eller det udvalg, der må til for at forberede en sagligt forsvarlig løsning på såvel løns- som pensionsproblemerne.

Jeg må sige, at jeg bedømmer den nærmeste tids økonomiske udsigter ret mørkt. Det er, som om de sidste 7-8 års ubrudte internationale højkonjunktur ligesom er ved at forekomme en smule usikker. Vort

[Erik Eriksen.]

importoverskud er jævnt stigende, og når dette endnu ikke har givet sig større udslag i valutareserven, må det skyldes, at der ud over de meget store offentlige lån i udlandet også er sket en betydelig og vel endda stigende privat gældsætning i fremmed valuta.

Den voksende forskel mellem det tårnhøje danske renteniveau og udlandets mere rimelige niveau må jo ganske enkelt fremme interessen for private lån i udlandet, og de hjemlige bestræbelser for en kreditindskrænkning må vel siges at virke yderligere stimulerende i den retning, jeg har nævnt.

Jeg vil tro, at selv uden de indkomstforøgelser, som den netop udnævnte højtærede økonomiminister lidt rundhåndet, synes jeg, har stillet i udsigt, kan det meget let blive nødvendigt med en bremse på vor økonomi i løbet af ret kort tid. Derfor er jeg egentlig en lille smule skuffet over, at åbningstalen ikke siger noget herom. Statsministeren sagde ved mødet i går, som jeg har nævnt, noget om det, og det skal måske til en vis grad råde bod på mangelen på det positive, der burde have været i åbnings-talen; men hvad jeg gerne vil understrege, er dette, at netop i den nuværende situation bør nødvendigheden af en opbremsning ikke kunne komme som en tyv om natten; regeringen har med sit ansvar og sit overblik pligt til at tale — og det ret tidligt — for kun hvis en opbremsning forberedes i god tid, kan man gøre sig håb om, at den udføres realistisk. Kun da er der en mulighed for at give ændringen af den økonomiske politik et virkelig konstruktivt sigte, og dette lægger vi fra vor side ganske megen vægt på til forskel fra så mange tidligere kriseagtige indgreb, senest den forøgede skatteudskrivning tidligere på året.

Jeg tror virkelig, at regering og opposition i betydelig udstrækning er enige om mange af de opgaver, der trænger sig på. Vi er også enige om, at en del af disse opgaver må løses helt eller delvis af det offentlige. Som eksempel på sådanne opgaver kan jeg nævne udbygningen af alle undervisningsformerne, afviklingen af de store uddannelseskøer, opførelse af et betydeligt antal plejehjem og afvikling af patientkøerne ved hospitalerne. Jeg kunne også nævne den

forebyggende børneforsorg og forskningen, men lad disse eksempler være nok.

Nødvendigheden af en tidssvarende landbrugspolitik har jeg nævnt. Så langt kan vi nok blive enige. Det er ved gennemførelsen, vanskelighederne melder sig, og her kan det på flere punkter vel nok komme til at knibe. For det første er det jo ikke lykkedes at få regeringen til at opstille en liste over den rækkefølge, i hvilken opgaverne søges løst. En sådan prioritetsorden har vi fra vor side i årevis presset på for at få. Men det er, som om regeringen har været mere interesseret i planlægning, når den var ensbetydende med indgreb i borgernes tilværelse, end når det drejede sig om en fornuftig tilrettelæggelse af det offentliges dispositioner. Jeg ved det ikke; jeg spørger: har jeg ret i, at åbningstalen ligesom antyder en erkendelse af, at her er noget, der bør rettes op? Hvis det er tilfældet, kan jeg takke for den.

For det andet er vi på adskillige områder uenige med socialdemokratiet om de veje, der skal følges. Vi nærer inden for venstre frygt for, som jeg allerede har været inde på, at socialdemokratiet stikker så dybt i forældede samfundsteriorier og det, jeg har kaldt klassesynspunkter, at partiet kan få vanskeligt ved at føre en konstruktiv politik til gavn for hele samfundet. Det er meget få problemer, der i vore dage kan løses ud fra synspunkter, der fastholdes så indædt, at de er ved at blive til fordomme.

For det tredje — og det er jo ikke det mindst væsentlige — er vi vel ikke synderlig enige med socialdemokratiet om, hvordan det offentlige skal få råd til at løse de mange opgaver; de kan nemlig kun løses af et samfund i vækst, og væksten fremmes kun, når erhvervslivet opmuntres til initiativ og virkelyst. Det er af afgørende betydning, at den enkelte borger opmuntres til at præstere den størst mulige produktion, for kun den kan bære de offentlige udgifter, der er nødvendige, hvis skatterne ikke fortsat skal føles som en næsten utålelig byrde. Gennem de sidste år er den offentlige andel i samfundsindtægten steget meget væsentligt. Jeg anser det i virkeligheden for betænkeligt. Der er en grænse for, hvor meget vi kan presse den høne, der lægger de guldæg, vi alle sammen skal leve af. Jeg kunne der-

[Erik Eriksen.]

for have ønsket mig nogle mere imødekommende udtalelser om betydningen af at fremme den private opsparring.

Dertil kommer hele skattepolitikken, som jeg allerede har strejft. Jeg tror simpelt hen ikke, at regeringen kan overleve det, hvis den sætter arbejdet med en skattereform i stå til fordel for en gold diskussion om kildeskat.

Jeg har noteret mig, at regeringen agter at følge de synspunkter, som vi i oppositionen har gjort gældende i en årrække med hensyn til forhøjelsen af grænsen for proportionalskatten, forhøjelse af bundgrænsen for indkomstskat, forhøjelse af børnetilskud og andre reduktioner i den direkte beskatning. Det samme gælder sambeskatningens delvise ophævelse, hvor vi med megen interesse afventer regeringens forslag til et forhandlingsgrundlag.

Jeg finder det ærligt, at regeringen nu, ligesom vi andre gjorde det allerede før valget, gør det klart, at en lettelse af den direkte beskatning næppe kan gennemføres uden en samtidig forhøjelse af forbrugsbeskatningen.

Der er i åbningstalen et — i hvert fald for mig at se — noget uklart afsnit. Det udtaler først tillid til det økonomiske råd som et egnet forum for drøftelser af en stabiliseringspolitik. Det er formentlig at opfatte som en reverens for det radikale venstre, men i næste sætning kommer vel det, der er realiteten. Jeg læser det således, at her bebudes de drøftelser, der i går blev indledt med erhvervslivet og arbejdsmarkedets organisationer. Jeg vil gerne forstå det således, at man fra regeringens side imødekommer et ønske, jeg tidligere har givet udtryk for, nemlig et udspil før overenskomstforhandlingerne, således at der bliver håb om at undgå indgreb bagefter, for hvis regeringen med tilstrækkelig myndighed tilkendegiver sit syn på forhandlingernes økonomiske rammer, tror jeg i og for sig, der er gode muligheder for, at parterne kan finde hinanden. Jeg vil altså gerne have det forstået på denne måde. Jeg vil dog føje til, at det økonomiske råd har en rolle at spille på dette punkt, en meget vigtig rolle endda, men det er klart, at det kan aldrig blive dette råds opgave at løfte nogen del af ansvaret fra

regeringens skuldre; dette må slås fast, det gjorde jeg forgæves forsøg på forud for sidste sæt overenskomstforhandlinger. I stedet for fik vi det vrængbillede af en samordning, som regeringen noget sangvinsk kaldte for helhedsløsningen.

Jeg skal ikke komme nærmere ind på alle de øvrige punkter, der er indeholdt i åbningstalen som f. eks. tillægspensionen, hvor venstre for længst har markeret sit standpunkt.

Jeg vil gerne vende tilbage til spørgsmålet om samarbejde. Det er nævnt flere steder i åbningstalen; det plejer det jo for øvrigt at være i åbningstaler; det stod såmænd nok så pænt i den tale, som åbnede det folketingsår, der resulterede i regeringens nedtromling af oppositionen i spørgsmålet om jordlovene og den såkaldte helhedsløsning. Også her talte man om samarbejde, så ministeriets chef vil uden videre forstå mig, når jeg siger, at det måske er en lille smule vanskeligt for mig helt at tage ordene til den pålydende værdi; jeg må først have den undersøgt.

Den nuværende regering repræsenterer et mindretal, og — lad det blot være sagt; jeg kender noget til mindretalsregeringers vilkår og er ikke forblevet upåvirket her, ingenlunde — det står til regeringen, når arbejdet her i salen begynder, at levere bevis for, at den påberåbte samarbejdsvilje virkelig er til stede.

Jeg har allerede nævnt, at regeringen forsøgte en god lejlighed ved valg af formand og næstformand i socialreformkommissionen, hvor regeringen ganske så bort fra, på hvis initiativ den var kommet til verden. Det var et beklageligt fejltrin allerede i starten.

Jeg hverken kan eller vil gøre forsøg på at pålægge regeringen noget. Hvis regeringen er interesseret i venstres politiske synspunkter, er det jo ikke sådan, at den behøver at søge eller lede i blinde. Regeringen kan for det første granske en række oppositionsforslag her i folketinget. For det andet har jeg selv ved en række lejligheder i al beskedenhed prøvet at tilkendegive min opfattelse af centrale samfundsspørgsmål, og ikke mindst gælder det, at mit parti for et halvt år siden har vedtaget et meget detaljeret handlingsprogram, som viser vor indstilling til de aktuelle problemer. Må jeg i

[Erik Eriksen.]

parentes sige, at vi har haft fornøjelsen at sende dette program til 90.000 mennesker, som selv har bedt om at få det tilsendt. Hvis ministeriets medlemmer endnu ikke har rekvireret et eksemplar, vil jeg gerne være mellemmand. Jeg tror oprigtig talt, at det kan være nyttig læsning for regeringens medlemmer, når ordene om samarbejdet skal tages alvorligt.

I denne forbindelse vil jeg gerne gentage, at efter min opfattelse kom boligproblemerne ud af valgkampen som det mest påtrængende problemkompleks. Jeg har selv antydnet, hvorledes jeg mener man kan tage fat på løsningen. Det kan efter min opfattelse ske ved at lade det økonomiske råd fungere som en art sekretariat for folketinget i denne henseende. Måske kan opgaven overdrages til regeringens økonomiske sekretariat, det ved jeg ikke; det væsentlige er, at vi kommer i gang. Jeg har mange gange givet udtryk for, at vi fra vor side vil gå fordomsfrit ind i forhandlingerne. Vi er klar over, at alle partier må give afkald på nogle synspunkter, hvis vi skal nå, hvad jeg vil kalde et arbejdsdueligt resultat. Jeg tror ikke, vi kan bygge os ud af boligknapheden, selv om det er klart, at et øget byggeri vil lette problemerne. Den udvalgsbetænkning, der kom forleden dag, giver håb om et forøget boligbyggeri, hvis vi blot vil lade nogle af de forældede opfattelser falde. Jeg tror i øvrigt, der kan være grund til at takke det ærede medlem hr. Axel Kristensen for hans initiativ, der førte til nedsættelsen af dette udvalg.

Jeg tror således, at løsningen af boligbyggeriets problemer og forårets overenskomstsituation vil blive afgørende prøver på regeringens samarbejdsvilje og -evne. Jeg tror ikke, jeg nærmere behøver at dokumentere vor vilje til samarbejde; den har tydeligt været lagt for dagen også i flertalsregeringens tid. Jeg behøver næppe at understrege, at forudsætningen for vort medarbejderskab selvfølgelig er forhandlingernes indhold. Vi har ingen ønsker eller planer om at lade os inddrage som det radikale partis efterfølger som socialdemokratiets støtteparti — det siger sig selv uden flere ord. Vi har vore selvstændige synspunkter, og kun hvis de kan imødekommes i rimeligt omfang, kan der komme et frugtbart sam-

arbejde; men det forudsætter naturligvis, at regeringen ikke vender tilbage med den politik, den led nederlag på, eller med de metoder for forhandling, som oppositionen klart har måttet afvise som uantagelige.

Ja, så er der vel egentlig ikke mere for mig at sige. Måske skulle jeg til slut nævne, at jeg har set adskillige analyser af mine synspunkter og formodede synspunkter, og mange af dem er en kilde til stadig forundring, også for mig selv. Jeg mener fortsat, at det er mere end beklageligt, at vi ikke har en liberal regering. På denne overbevisning og tankegang bygger jeg mit politiske arbejde, og det vil fortsat være tilfældet. Men jeg tror også, jeg har lagt øret til jorden, når jeg siger, at der er et meget udbredt ønske i befolkningen om, at dagens gerning skal gøres.

I mere end et år var den tidligere flertalsregering lammet i sin handleevne. Nu kan problemerne ikke vente længere. Jeg har med de ord, jeg i dag har fremført, villet sige, at venstre er parat, og venstre er fordomsfrit. Jeg slutter med at spørge: er den høje regering det samme?

Poul Møller: Der er et godt gammelt ord, der siger, at man i sejr skal vise ydmyghed, og det vil måske derfor være lidt overmodigt, om jeg indleder med nogle bemærkninger om valget. Men ikke desto mindre vil man vel forstå, at det næsten hører denne debat til, at man også fra vor side vover sig frem med en kommentar til valgresultaterne.

Nu kan jeg gøre det så meget lettere, som alle — i hvert fald alle i denne sal — er tilfredse med det valg, der har fundet sted, og det gælder specielt de enkelte medlemmer, som vi har glæden af at se herinde. De, der gik frem, var særlig glade, og jeg vil gerne rette en tak til dem, der viste os tillid. Vi vil i arbejdet herinde vise, at tilslutningen til os ikke har været forgæves, og at vi i praktisk politik kan anvende vort gode valg til gavn for de standpunkter, vi er gået til valg på.

Men vor fremgang blev jo, som det vil vides, håndplukket ved mandatgevinster fra fire forskellige partier, så der er ikke nogen, som føler, at valget var et sviende nederlag, hvilket igen vil sige, at de, der gik tilbage, er glade for, at de ikke gik mere

[Poul Møller.]

tilbage, og de, der holdt stillingen, naturligvis kan glæde sig over, at deres styrke er intakt.

Bortset fra det konservative folkepartis fremgang blev nettoudsvingene ved valget ubetydelige. Det var promillernes valg. Men man behøver ikke at studere valgtallene grundigere for at blive klar over, at der er foregået en langt stærkere fluktuation, end nettoudsvingene giver udtryk for. Det er også delvis dokumenteret af den undersøgelse, som TVs Ekko foretog i Nykøbing S.; denne undersøgelse viste, at der i hvert fald i dette område var et ganske betydeligt gennemtræk i partierne, som det vil være af interesse at få nøjere belyst i den kommende tid. Det ser således ud til, at vor fremgang i særlig grad skyldes en meget betydelig tilgang fra de yngste vælgergrupper, hvilket ud over af undersøgelsen i Nykøbing S. tillige bestyrkes af vor fremgang i de omegns- og nybyggerkvarterer, hvor de unge sætter bo.

Om fjernsynet har betydet noget for forskydningerne mellem partierne, er det vanskeligt at finde ud af. Tilsyneladende har fjernsynets politiske udsendelser mere været med til at styrke de stærke i troen end til at omvende dem, der kunne have omvendelse behov. Bevis herfor kan naturligvis ikke føres, da vi ikke ved, hvordan valget havde artet sig uden fjernsynet; men det er en fornemmelse, at TV har spillet en langt mindre rolle ved dette valg end ved det forrige for slet ikke at tale om folkeafstemningen i fjor. Dette kan skyldes, at befolkningen er ved at blive TV-immun, således at man nok ser, men ikke lader sig påvirke. På anden måde kan jeg ikke opfatte det, når f. eks. de små partier trods ligestilling i fjernsynet og de mange førstegangsvælgere, som ikke var bundet af et partistandpunkt, alligevel ikke formåede at samle en nævneværdig tilslutning.

På den anden side kan dette måske også hænge sammen med den form, fjernsynsudsendelserne fik under valgkampen. Partiernes propagandaprogrammer tror jeg mere har været med til at sterilisere end aktivisere, og jeg synes derfor, at partierne i de kommende måneder bør gå i gang med en nøje overvejelse af formen for TV-dæk-

ningen i et valgslag i fremtiden. Mon ikke konfrontationen af synspunkterne er det eneste, som virkelig kan vække interesse og påvirke? Det viste folkeafstemningsdebatterne i fjernsynet i fjor.

Det er et ret ensartet træk for partierne, at spændvidden imellem deres bedste og deres dårligste valgresultater er blevet meget mindre end tidligere. Vor fremgang i de landdistrikter, hvor vi tidligere stod svagt, var den 22. september meget større end i de større byområder, hvor vi altid har stået stærkt.

Det samme gjorde sig gældende for socialdemokratiet, som gik tilbage, så snart det befandt sig i de større byområder, hvor dets tidligere dominerende stilling er velbekendt. Herved satte det den beskedne fremgang, det vitterlig havde i det øvrige land, over styr. For venstre var der en modsat tendens: de stærke landdistrikter blev svagere, de svage byområder blev stærkere — og for de radikale så man, at tilbagegangen var størst i de gamle enklaver, i Skivekredsen og i Holbæk amt.

Årsagen til denne klare tendens er utvivlsomt, at forskellen imellem by og land gradvis er ved at udviskes, og at tankegangen også i politisk retning langsomt er ved at bevæge sig i de samme baner. Fjernsynet kan måske have haft sin betydning for dette forhold. De traditionelle, delvis geografisk baserede særpræg forsvinder, fordi fjernsynet tvinger vælgerne til også at høre eller se den anden part. Måske det bliver en smule mere konformt, vort politiske billede, måske også en smule mere sagligt — en indgroet vaneindstilling nedbrydes jo gradvis.

Frygten for, at vort folketing skulle blive endnu mere partisplittet, end tilfældet var i forvejen, viste sig heldigvis at være ubegrundet. Den mildere spærregulering hjalp ingen igennem.

Retsforbundet, som i 1960 var nærmest ved at opnå politisk repræsentation, kom målet fjernere. Dets deltagelse i trekantregeringen har vist sig at være et uopretteligt politisk fejlgreb. Bittert må det nu være for de ledere, der for grundskylden og grundstigningskylden lod sig lokke ind i det politiske eventyr, at iagttage, hvordan de gamle regeringsfæller udvisker sporene efter dem. Det eneste, de herefter har fået

[Poul Møller.]

ud af den politiske dristighed, de viste, var at sikre et socialdemokratisk styre på et tidspunkt, hvor vi kunne have fået et liberalt.

For arbejdet herinde betragter vi det som en fordel, at der ikke er kommet flere partier, som skal spørges eller høres, inden der kan handles, og som ved en minimal vælgertilslutning kunne være blevet afgørende for den politiske balance.

For tilliden til vor NATO-politik var det en afgjort fordel, at det denne gang virkelig lykkedes at få talt modstanderne af den vestlige solidaritetspolitik i vort land. Det radikale venstre, som under valgkampen bevægede sig baglæns i udenrigspolitisk henseende, gik tilbage. Socialistisk folkeparti, som fortrinsvis førte sin kampagne på afrustning og neutralitet, gik også tilbage, og det nye parti, fredspolitisk folkeparti, som udelukkende arbejder for afrustning og neutralitet, fik end ikke 10.000 stemmer over hele landet. Den nye radikale kandidat i Skivekredsen, det ærede medlem hr. Svend Haugaard, som er præget mest af pacifismen, fik det dårligste radikale valgresultat. Det tidligere medlem af den folkesocialistiske gruppe, der havde gjort pacifismen til sin livssag, hr. O. Mathiasen, blev slået på valgdagen. Når man tænker på, hvordan mange har foregivet, at NATO-politikken i virkeligheden er gennemført i modstrid med det danske folks vilje, har vi lov til at sige, at neutralisternes resultater var så pauvre, at de i fremtiden bør være mere varsomme med at fremsætte påstande i den retning.

Dansk samling viste sig på ny i valgbilledet, denne gang med det angivne formål at ville torpedere den europæiske politik, som det store flertal i denne sal, enedes om at føre i august 1961. Man tør vist sige, at resultatet stod i et åbenbart modsætningsforhold til den store opgave, man havde påtaget sig.

Disse udsving ved valget viser, at vi trygt kan og bør fortsætte den atlantiske og europæiske udenrigspolitik, som hidtil har samlet så stor tilslutning herinde. Der gives simpelt hen ingen andre rimelige muligheder for Danmark, og der er intet andet at læse ud af valgtallene i udenrigspolitisk henseende.

Glæder vi os således fra konservativ side over den udenrigspolitiske linje, som blev valgets resultat, så glæder vi os ikke mindre, fordi det lykkedes at tilføje de socialistiske partier som helhed et nederlag. Både socialdemokratiet og socialistisk folkeparti står i dag med en ringere andel af de afgivne stemmer end i 1960, og i kraft af socialistisk folkepartis mandattab er de kommet fjernere det absolutte flertal her i folketinget. Vi lagde megen vægt på at undgå et socialistisk folketingsflertal, og vi noterer derfor med uhyre tilfredshed, at dette mål blev nået.

Det ærede medlem hr. Aksel Larsens politiske muligheder for at tvinge socialdemokratiet til at føre en mere yderliggående politik er ved valget blevet forskertset, og mon der ikke er mange socialdemokrater, som glæder sig i lige måde som vi over, at der stadig ikke er mulighed for at gennemføre det socialdemokratiske program, hvor det er mest socialistisk?

Heldigvis lykkedes det denne gang at sikre en borgerlig fremgang. Alt for tit har vi oplevet, at det ene borgerlige partis fremgang er vundet på det andets bekostning. Kun i 1957 og i år er det gået anderledes. En sådan samlet fremgang er den bedste garanti for en fortsat udbygning af vort samarbejde. Kontrasten imellem de svenske og de danske valg er åbenbar, og magter vi fortsat at holde sammen på et fælles liberalt grundlag, er den dag ikke fjern, da de to partier kan overtage den politiske ledelse i landet. Jeg tror, at de, der håber, at de to partier atter vil skilles og atter vil skændes, vil blive skuffede. Det er ligetil, at der nu som før i tiden kan forekomme situationer, hvori det ene af de to partier handler anderledes end det andet, men det forandrer intet i det forhold, at de to partier i de afgørende politiske situationer står sammen.

Det har, siden den nuværende statsminister tiltrådte sit embede, været øjensynligt, at regeringen ville vinde det ene af partierne ved at angribe det andet, angribe det andet som et reaktionært parti, der var i storkapitalens vold, der var spekulanternes sande venner, og som i øvrigt i det daglige arbejde var aldeles umedgørligt i sin negativitet. Valgdagen viste imidlertid, at det var dette rædselsfulde parti, som alene vandt stigende tilslutning. Jeg håber, at det har overbevist

[Poul Møller.]

socialdemokratiet om, at vælgerne ikke går på den slags forenklinger. Der er ingen i denne sal, som ikke for længst har forstået den politiske bagtanke, der lå bag socialdemokratiets bestræbelser. Det har behandlet os som reaktionære, og ved at betragte os nærmest som destruktive skulle man efterhånden skabe det indtryk, at vi ikke var noget for anstændige, fremskridtsvenlige mennesker, og at de, der ønskede indflydelse på dansk politik, burde gå i en stor bue uden om os. Disse forsøg gav ingen resultater før valget, og jeg er overbevist om, at de heller ikke vil gøre det nu, efter at vi ved to valgdage har vist vor styrke. Det borgerlige samarbejde er og bliver en kendsgerning, som man må tage hensyn til, hvis man ønsker ordentlige arbejdsresultater i den valgperiode, vi nu går ind i.

Det var et naturligt resultat af en lang tids liberal og tolerant mindretalspolitik, at det tyske mindretal mistede sit folketingsmandat. Ingen føler trang til at hovere af den grund; men der kan derimod være anledning til at gøre opmærksom på, at intet, intet vil blive forandret i mindretallets rettigheder og i dets muligheder for at leve sit eget nationale og kulturelle liv. Den fuldstændige frihed og ligestilling, mindretallet kan og bør nyde, er ikke et resultat af dets repræsentation i folketinget, men af det danske folks egen og frivillige opfattelse af, hvordan nationale og kulturelle mindretal bør stilles, og de problemer, mindretallet måtte få i fremtiden, er vi rede til at behandle i en positiv ånd, selv om det har mistet sit fodfæste her i tinget.

Jeg skal dernæst gøre nogle bemærkninger om den regeringsdannelse, der kom ud af valget. Natten efter dette var det kun statsministeren, som var overbevist om, at han skulle fortsætte. Vi så i fjernsynet, hvordan hans sikkerhed var total. Jeg ved ikke, om det skyldtes, at han allerede på det tidspunkt havde fået kontante tilsagn fra det ærede medlem hr. Skytte — valgresultatet kunne ikke berettige til en sådan sikkerhed. Koalitionsregeringen var slået, flertallet var væk, og de radikale havde lidt det mandattab, som efter deres egne forhåndsudtalelser bandt dem til at forlade regeringen. Valget gav en forskydning til fordel for de borgerlige partier, og kun vis-

heden om, at de radikale under alle omstændigheder ønskede, at den nuværende statsminister skulle fortsætte, kunne berettige hans faste tro.

Begivenhedsforløbet i dagene efter valget tyder også på, at statsministeren med rette følte sig helt sikker. Der blev fundet på mangt og meget, men hittepåsomhedens formål var vist alene at skaffe de radikale et alibi til at foretrække den højtærede statsminister for det ærede medlem hr. Erik Eriksen. Forhandlingerne om en regering af 4 partier var noget kunstige, og ingen i landet tog dem vist videre alvorligt. Intet af de fire partier var i hvert fald gået til valg på en sådan regeringsmulighed, og der forelå heller ingen national eller økonomisk situation, som sagligt gav anledning til sådanne forhandlinger. Et land kan nu og da befinde sig i sådanne vanskeligheder, at en samlingsregering må dannes efter nødvendighedens lov; men de to regeringspartier havde tværtimod under valgkampen fortalt vælgerne, at vi befandt os i et rent Disneyland. Under nogenlunde almindelige og rolige vilkår er derimod et vækspil mellem regering og opposition en styrke. Det indebærer mulighed for inspiration for begge parter, ikke mindst for en regering, der meget langt kan ernære sig af oppositionens tanker uden endda at behøve at takke for maden. En stærk oppositions tilstedeværelse forhindrer, at en regering går for vidt, og den vil ved sin kritiske virksomhed være i stand til at foregribe magtens udartning til magtmisbrug. Hertil kommer, at det ingeniørlunde er tilfældigt, at vi i forfatningen har foreskrevet, at lovforslag skal behandles i åbne møder 3 gange med mellemliggende udvalgsbehandling. Enes de fire partier ved forhandlinger i ministermøder om det, som skal være lov og ret i Danmark, har offentligheden ingen mulighed for at påvirke lovgivningsarbejdet. Der skal derfor stærke grunde til at likvidere det almindelige parlamentariske system. Det er ikke tilstrækkelig grund, at man ellers risikerer at få en mindretalsregering, eller at et parti har vanskeligt ved at bekende kulør og tage stilling til en regeringsdannelse.

Men denne fase skulle altså gennemspilles til benefice for det radikale venstre, som derefter utrætteligt, jeg ved ikke for hvilken gang, forsøgte at genoplive tanken om en

[Poul Møller.]

koalition mellem socialdemokratiet og venstre, eventuelt med radikal bistand. Den var allerede afvist torsdag aften under forhandlingerne i statsministeriet, og statsministeren gav udtryk herfor under den efterfølgende pressekonference. Det er derfor en kende mærkeligt, at de radikale, efter at dette var konstateret i deres egen nærværelse, næste dag alligevel gav kongen det råd, at en sådan regering skulle forsøges, inden de radikale ville støtte en socialdemokratisk mindretalsregering.

I det hele taget er det, som om proceduren ved regeringsdannelsen nok kunne trænge til visse overvejelser. Jeg tænker her på den kronik, professor Alf Ross skrev lige efter valget, men især på det utilfredsstillende ved, at partierne giver deres råd til kongen, uden at de forinden har orienteret hinanden om, hvad de vil sige. Jeg tror ikke, denne fremgangsmåde fremmer forsøgene på at få dannet levedygtige regeringer. Jeg tænker også på, om kongen virkelig skulle være forpligtet til at lade undersøge de praktiske muligheder for et hvilket som helst urealistisk råd, der gives af de radikale, når de er i knibe, for der var ikke andre end de radikale, der havde tilrådt kongen at undersøge mulighederne for en socialdemokratisk-venstre koalition. Vi mente, at valget burde føre til en regering med det ærede medlem hr. Erik Eriksen som chef. Vi så den naturligvis helst dannet på et bredt grundlag og med os selv som regeringsdeltagere. Vor fremgang ved valget gjorde dette naturligt. Vi havde intet imod, at også repræsentanter for det radikale venstre blev optaget i en sådan regering, hvis vi kunne enes om et arbejdsprogram. Såfremt en sådan regering ikke kunne dannes, erklærede vi os rede til at støtte en ren venstrerering. Denne stilling var klar. Vi ønskede at gøre alt, hvad vi kunne, for at vor fremgang blev udmøntet i en borgerlig regering.

De radikale ville ikke være sammen med os, og de ville ikke have en ren venstre-regering. Det første overraskede os for så

vidt ikke, for ingen fordomme er så seje som det radikale venstres. Det ærede medlem hr. Baunsgaard har i en kronik skrevet som sin begrundelse for den radikale uvilje mod mit parti, at formanden for det konservative folkepartis folketingsgruppe, det ærede medlem hr. Poul Sørensen, står liberalismen fjernere end nogen anden. Det er vel nok noget overdrevet; det ærede medlem kan f. eks. tænke på det ærede medlem hr. Aksel Larsen, men døden skal have en årsag. Nu er det ærede medlem hr. Poul Sørensen den, der er den røde klud. I 1957 ville man heller ikke vide af os, dengang vor formand hed Aksel Møller, og mildere radikale vinde blæste ikke mod det konservative folkeparti, da vor formand var Christmas Møller. Det er ganske tankevækkende, ikke mindst da disse to afdøde politikere efter min opfattelse med fuld ret så ofte fremhæves fra radikal side, men også fremhæves på bestyrelse af det konservative folkepartis nuværende ledelse. Jeg tror aldrig, vi bliver i stand til at præstere en ledelse, som de ærede radikale medlemmer vil være tilfredse med, og som kan overvinde den radikale modvilje mod os. Det er nok ligegyldigt, hvordan vi ter os, men vi kan dog heldigvis bevare håbet om, at den dag kommer, da de radikales rolle er udspillet. Vælgerne har atter en gang bragt næring til dette håb.

Regeringens basis er klar. Den er dannet på grundlag af det radikale venstres og socialistiske folkepartis råd til kongen. Den står således på to ben. Dens ubekvemme stilling beror alene på, at den ikke vil støtte på det ene af benene.

Om den nye mindretalsregerings sammensætning skal jeg ikke udtale mig, for hvis jeg ville vove at betegne de nye ministre som forbedringer, ville det være en fornærmelse mod de afgåede og nedkalde den højtærede formands vrede over mig. Hvis jeg omvendt betegner den nye regering som en forringelse, vil jeg nok kunne glæde de afgåede, men til gengæld ville jeg have karakteriseret de nye ministre på særdeles nedsettende og uretfærdig vis, hvilket ville

[Poul Møller.]

være utiltalende, så længe disse blade er ganske ubeskrevet.

Jeg kan dog ikke helt lade være at udtrykke en vis bekymring for den stærke indflydelse, statsministeren har givet LO ved regeringens sammensætning. Det kan opfattes som et tilbageskridt mod et mere klassestyret samfund og dermed bestyrke det indtryk, mange af os fik ved helhedsløsningens gennemførelse. Da man fra Arbejdsmandsforbundet hentede en ny økonomiminister, som er uden tilknytning til det parlamentariske arbejde herinde, gjorde man måske noget, som er naturligt for den højtærede statsminister, men er det lige så naturligt og rimeligt, at man samtidig har gjort ham til minister for nordiske anliggender? Det var udelukkende det tilfælde, at Bertel Dahlgaards interesse for det nordiske samarbejde var meget stor, der i sin tid medførte, at dette vigtige sagsområde kom under ham. (*Statsministeren* [J. O. Krag]: Det er ikke rigtigt!). Det er i hvert fald den erindring, jeg har fra 1957. (*Statsministeren* [J. O. Krag]: Den forhenværende økonomiminister havde det også!). Han havde også parlamentariske traditioner, og jeg henstiller derfor til statsministeren at overveje, om ikke det var rimeligt at flytte dette vigtige område over til en minister, der har parlamentariske erfaringer, og som har haft kontakt med det arbejde, Nordisk Råd udfører.

Hvad enten man nu beklager det eller ej, er realiteten, at vi har fået en mindretalsregering, og det betyder, at det politiske tyngdepunkt på ny placeres i folketinget. Det er her, de politiske resultater skal opnås, og regeringen kan ikke længere forpligte sig over for interesseorganisationer af den ene eller den anden karakter. En sådan ny magtfordeling er umiddelbart en fordel for folketinget, men den kræver til gengæld politisk modenhed, for at den kan fungere tilfredsstillende. Arbejdsresultaterne afhænger af, om der kan opnås forlig under tingets arbejde med lovforslagene. Den konservative folketingsgruppe er rede til at medvirke hertil, for så vidt som der tages tilbørligt hensyn til de synspunkter, vi forfægter, og for så vidt som regeringen opgiver at føre socialdemokratisk program-

politik sammen med de to partier, som udpegede den over for kongen.

I åbningstalen erklærede statsministeren, at regeringen ville gå i spidsen for et sådant samarbejde. Selve denne erklæring er for så vidt tilfredsstillende, men erklæringer gør det naturligvis ikke, det er de konkrete handlinger, det kommer an på, og her har regeringen endnu ikke leveret bevis for sin samarbejdsvilje, siden den tiltrådte for knap en måned siden. Det kan naturligvis skyldes, at al overgang er vanskelig, og at den gamle Adam er svær at affive, men det kan også skyldes, at man slet ikke er indstillet på at gå i spidsen, når det kommer til stykket. Næppe havde f. eks. den nye undervisningsminister modtaget sin udnævnelse, før han meddelte offentligheden, at forslaget om udlevering af de islandske håndskrifter ville blive genfremsat. Meningen med den udsættelse, som de 61 folketingsmedlemmer i henhold til grundloven fik gennemført i 1961, var i hvert fald fra deres side, at nye forhandlinger skulle forsøges på et nyt grundlag, f. eks. ved at man henvendte sig til universitetet og til Den arnamagnæanske Stiftelse for at se, om der kunne findes et grundlag, der kunne accepteres af alle. En sådan forhandling har mig bekendt ikke været forsøgt. I næste uge får vi lejlighed til at vende tilbage til spørgsmålet, men at denne sag står i stridens tegn, og at den kalder på lidenskaber, kan undervisningsminister og statsminister af erfaring ikke være ukendt med. Når man nu siger, man vil gå i spidsen for samarbejde, er det så rimeligt i samme stund at fremlægge et så brandfarligt forslag?

Et andet eksempel. Det var oppositionen, der i sidste samling tog initiativet til at få nedsat en kommission til forberedelse af en socialreform. Da forslaget blev vedtaget, måtte det allerede dengang forundre, at regeringen betroede formandskabet til en socialdemokratisk folketingsmand uden forhandling med oppositionspartierne, men nu vel, det var en flertalsregering. Da formandspladsen som følge af boligministerens udnævnelse blev ledig og regeringen ikke længere var en flertalsregering, havde der så ikke været al mulig anledning til, om ikke af andre grunde så af symbolske at overlade formandsposten til én, som i hvert fald ikke

[Poul Møller.]

var erklæret socialdemokrat? Det gjorde man ikke, man tog selv både formands- og næstformandsposten og beklædte den tilmed med folk, der repræsenterer specielle socialpolitiske interesser.

Endelig en bagatel. End ikke ved besættelsen af den såre beskedne post som næstformand i finansudvalget kunne man mande sig op til en gestus. Det har mildt sagt ikke været nogen heldig begyndelse. Skal det fortsætte således, bliver det så som så med samarbejde, i hvert fald vil regeringen da næppe befinde sig i spidsen, som statsministeren lovede.

Det myldrer jo ellers med store opgaver, som kræver energi, og som regeringen ikke kan skubbe fra sig, og som næsten kun kan løses på ordentlig vis, hvis der er bred politisk enighed her i tinget. På næsten alle områder skal vi indstille os på en ny tids voldsomme krav. Vi mangler boliger, hospitaler, veje, broer. Vi skal igennem med en ændret jordpolitik, og vi må have en løsning på de kaotiske huslejeforhold. Uddannelsen stiller stigende krav til os, og en dybtgående skattereform skal gennemføres. Kulturproblemer af alle afskygninger trænger sig mere og mere på, og vi har brug for en aktiv politik over for den udøvende og den skabende kunst. Er vore institutioner modne til at løse alle disse påtrængende opgaver på forsvarlig vis? Det spørgsmål kan med rette stilles. Vi må herinde først stille det til os selv. Folketingets arbejds-gang lader meget tilbage at ønske. Igennem de syv år, hvor man har haft flertalsregeringer, har man lukket øjnene herfor. Men hvis vi ikke nu, da tyngdepunktet atter skal være i folketinget, gør noget alvorligt ved det, vil vi ikke kunne løse vor opgave på en for samfundet forsvarlig måde. Jeg har flere gange under vore politiske debatter rejst disse spørgsmål. Forhåbentlig vil der nu være vilje til at tage fat på dem.

Det drejer sig både om at finde en for-handlingsform, som er smidigere, mindre tidkrævende og tillige mere appetitvæk-kende for den politiske interesse, og det drejer sig også om vort udvalgsarbejde. Hvis folketinget skal udøve en selvstændig indsats, er det nødvendigt, at det får helt andre muligheder for at sikre sig vejledning

fra en uafhængig sagkundskab, og at oppo-sitionspartierne, af hvis initiativ meget kan komme til at afhænge, får friere og mere direkte adgang til at sikre sig sagkyndig assistance.

Vore administrative organer er imidlertid heller ikke tidssvarende. Vor admini-strative opbygning hviler i det store og hele på de principper, der gjaldt i det enevæl-dige statssamfund, som vi forlod for 115 år siden. Både den kommunale inddeling, amts-kommunernes opbygning og den stærkt cen-traliserede administration er utidssvarende. Efterhånden som den administrative op-gave er vokset, har man for at sikre sag-kyndig administration centraliseret så meget, at det kommunale selvstyre er blevet en fiktion, en illusion mere end en realitet. En decentralisering af arbejdsopgaverne gennem etablering af kommunesamfund af passende størrelse til at gennemføre en sag-kyndig administration med anvendelse af tekniske hjælpemidler er vejen frem. En ændret byrdefordeling mellem kommuner og stat, en dybtgående ændring af de mange refusionsordninger må blive en konsekvens, samtidig med at kommunerne får eneret til betydelige offentlige indkomstkilder såsom ejendomsskatter, eventuelt også indkomst-skatter, i hvert fald for alle almindelige indkomster. En sådan administrativ reform anser vi for nødvendig til løsning af de mange påtrængende opgaver og for at hindre over-og dobbeltadministration. Vi håber, vi kan få regeringen i tale på dette område.

Af de opgaver, der har været nævnt som påtrængende, har vi alle givet boligen første prioritet. Det løfte til de boligløse, vi gav under valgkampen, og til dem, der bor under elendige boligforhold, vil vi ikke glemme. Statsministerens åbningstale gik ikke dybt i denne henseende. En regerings-politik lod sig end ikke skimte, men man erklærede sig dog rede til forhandlinger om spørgsmålet. Hos os skal det ikke skorte på god vilje. Den betænkning, der netop er afgivet, må indgå i disse forhandlinger. Den sigter imod en vældig produktivitets-stigning gennem rationalisering og delvis industrialisering af byggeriet. Restriktioner-nes afvikling vil vi lægge megen vægt på, bl. a. fordi vi betragter den som et af midlerne til at nå frem til den ønskede ratio-nalisering; men også overarbejdsproblemet

[Poul Møller.]

vil vi føre frem og en udvidelse af byggezoneerne, så grundprisstigninger kan hindres. Det er problemer, vi må tage fat på.

Af afgørende betydning bliver byggeriets finansiering. Siden valget er renten drevet yderligere i vejret. Obligationskurserne er i dag så lave, at det er uforståeligt, at regeringen ikke fandt anledning til at udtale sig herom i åbningstalen. Renten er i det hele taget blevet et ord, der ikke længere figurerer i regeringspartiernes argumentation om den økonomiske virkelighed. Vort realkreditsystem er simpelt hen ved at bryde sammen, og med det øgede byggeri, vi alle ønsker, er det vanskeligt at se, hvordan der overhovedet skal findes obligationskøbere til det stigende udbud.

Alle muligheder for at fremme den nødvendige opsparing må indgå i forhandlingerne. Det er ikke alene et spørgsmål om at hjælpe dem, der vil spare op; det er ikke mindre et spørgsmål om at hjælpe dem, der skal bygge de nye huse, bo i de nye lejligheder, og dem, der skal udstede prioriteterne. Hvis man ikke definitivt vil forlade de gamle fordomme over for opsparing, kan jeg ikke se, hvordan boligproblemerne skal finde deres løsning. Ikke mindst af denne grund bør vi finde en form for ejerlejligheder, som både kan virke tiltrækkende, og som kan sikre os en øget boligopsparing. Vi beklager, at kommissionsbetænkningen herom endnu ikke foreligger, men så snart den fremkommer, vil vi forbeholde os at fremsætte forslag her i tinget.

Under de nye politiske forhold må vi også nå frem til en varig og holdbar løsning af huslejeprøblemet. De forslag, vi har fremsat i vort arbejdsprogram, vil vi virke for herinde; men jeg vil gerne tilføje, at vi har ikke låst os fast til dette program. For os er det afgørende at nå frem til en løsning.

Ud over boligproblemerne står vi over for en række krav, som vi alle vil gå ind for: undervisning, fortsat uddannelse, sociale forbedringer for invaliderne, bedre trafikforhold, flere hospitaler og plejehjem. Opregningen er ikke udtømmende. På snart sagt alle områder møder vi mangler. Statsministeren var inde på flere af disse problemer, men erkendte, at de ikke kunne løses på én gang.

Jeg tror desværre ikke, det kan blive ved

med at gå på den gamle manér. Vi må nu gennemføre en virkelig prioritetsordning, hvor vi gennem en udviklingslovgivning former rammerne for 60ernes og 70ernes samfund. Vi må skabe orden i planlægningen og komme bort fra planløsheden af hensyn til erhvervslivets investeringer. Vi må prøve at søge frem til en harmonisk og afbalanceret udvikling af de forskellige geografiske områder. En mængde problemer og hensyn må indgå i en sådan rammelovgivning. Jeg skal ikke komme ind på dem ved denne lejlighed.

At improvisere har altid været et typisk træk for dansk statsmandskunst, og improvisationer har jo også kunnet række langt, når de var tilstrækkelig talentfulde; men det er vort indtryk, at de fremtidige opgaver ikke længere kan løses ved improvisation, men kræver planlægning i god tid med en indbyrdes afvejning og afstemning af de krav, vi står over for. Dette er især nødvendigt af hensyn til arbejdskraftsituationen. Vi skal fastholde den fulde beskæftigelse, men det betyder også, at vi må indrette os på den eller med den. Det har vi ikke gjort endnu, den er delvis kommet bag på os; derfor har vi heller ikke gjort tilstrækkeligt i den offentlige husholdning og i den offentlige planlægning for at økonomisere med arbejdskraften, og derfor har vi gang på gang set, at offentlige anlægsopgaver er blevet bevilget, hvorefter man blev nødsaget til at standse dem. Det private erhvervslivs udvikling må nødvendigvis ske i nøje takt med løsningen af de påtrængende og langsigtede investeringsopgaver, allerede af den grund, at der ellers ikke vil blive råd til at løse dem.

Et oppositionsparti kan skitsere retningslinjen, vi kan skitsere og fremføre principper for en sådan langtidsplanlægning af det danske samfunds udvikling, men det egentlige arbejde må foregå i departementerne og i direktoraterne. Vi påkalder derfor regeringens initiativ i denne sag, og vi beklager, at tanker af denne karakter ikke indgik i statsministerens åbningstale.

Det var med megen interesse, vi forleden læste den tale, som formanden for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, økonomidirektør Paldam, holdt om landbrugets jordpolitik og jordfordelingen. Den svarer meget nøje til de synspunkter, vi adskillige gange har

[Poul Møller.]

fremført, og som vi gik til valg på. Vi må nå frem til en friere jordfordeling, hvis vort landbrugserhverv skal indstille sig på de ændrede tekniske og økonomiske betingelser, vi lever under. Fra de tidligere regeringspartier har vi ikke været forvænt med tilslutning til sådanne synspunkter. Forhåbentlig markerer hr. Paldams tale en ændret holdning, og til den nye landbrugsminister ville jeg, hvis han havde været til stede, med Holbergs ord sige: frisk mod, Antonius, du haver intet ondt bedrevet — i hvert fald ikke endnu; tag derfor fat på denne store og betydningsfulde opgave, lad ikke længere det ærede medlem hr. Skytte spærre vejen for den løsning, som er nødvendig, og som kan samle tingets tre store partier. Der kan godt ske noget i Danmark uden radikal billigelse.

Det vil sikkert vise sig til skade for løsningen af flere af de problemer, jeg her har nævnt, at regeringspartierne under valgkampen bestred, at vi stod over for alvorlige økonomiske problemer. Statsministerens taler var jo lutter lyssyn. Økonomiske kendsgerninger er desværre så drøje og distraherende krabater, at man kun et stykke tid kan tale sig uden om dem, og stadierne fra valgkampen over åbningstalen frem til redegørelsen fra i går viser alle sammen, at man er mere og mere klar over, at det er nødvendigt at nuancere billedet.

Vi har vort meget følelige renteproblem, som jeg har omtalt, men vi har jo heller ikke den orden i vor samhandel med udlandet, som regeringen har foregivet. De meget store underskud på vor handelsbalance, som har været gennemgående træk lige fra årsskiftet, er ikke forsvundet, og vi gør ikke klogt i at lulle os i søvn med, at underskuddene skyldes en ophobning af råvarer. Råvarestatistikken giver slet ikke ret til en sådan formodning. Vi kommer derfor ikke ud af dette år eller langt ind i det næste, før vi risikerer uhyggelige skred i vor valutabeholdning, og vi kan og bør ikke fortsat gå lånevejen. Vi har i 1964 haft en uheldig prisudvikling, og vi må se i øjnene, at januarpristallet 1965 udløser en ny dyrtidsportion, som igen vil medføre en direkte indkomstforøgelse på omkring 700 mill. kr. Hertil kommer den

vished, vi har om øgede tjenestemandslønninger fra 1. april næste år, og øgede udgifter til folke- og invalidepensionisterne. Endelig står tilbage uvishederne, uvisheden om de nye overenskomster med de følger, disse kan få for landbruget, og uvisheden om, i hvilken udstrækning gennemførelse af fællesmarkedets landbrugspolitik fra 1. november vil påvirke vor landbrugseksport til det kontinentale europæiske marked.

Alt dette kan nok give anledning til kuldegysninger, og det kræver i hvert fald, at statsministeren giver en mere nuanceret fremstilling af den økonomiske virkelighed, end han gjorde under valgkampen. Dernæst vil det være nødvendigt, at regeringen sætter hele sin autoritet ind over for LO, sætter denne autoritet ind på, at vi ikke til foråret får indkomststigninger, som kan sætte de gode tider over styr. De vise mænd har udtalt, at der højst kan blive råd til indkomstforøgelser på 3 pct., heri inkluderet de forhøjelser, der finder sted som følge af januarpristallet. Hvis der skal være idé i kravet om økonomisk samordning, må man under de kommende lønforhandlinger afstemme kravene herefter, medmindre parterne i fællesskab kan dokumentere, at de vise mænd er på vildspor.

LO er rigt repræsenteret i den nye regering. I løbet af få uger vil det nu vise sig, om dette betyder, at LOs magt over regeringen er blevet større, eller om det omvendt betyder, at regeringen har fået herredømmet over LO. Vi kan i dag øjne mange træk, som svarer til det, der skete i 1961 med de beklagelige konsekvenser, dette senere fik. Hvis regeringen ikke kan sikre sig herredømmet over udviklingen, hvis vi kommer ud i et nyt indkomstkapløb, vil det få højst ubehagelige konsekvenser både økonomisk og politisk.

Ingen kan påstå, at statsministeren i sin åbningstale greb om nølden; men forhåbentlig vil han i den nærmeste fremtid vise, at han er mand for også at tale sine egne imod, når det er nødvendigt. Det er nemlig i de nærmeste uger, arbejdsmarkedets parter skal forsøge at tale sig til rette om den økonomiske ramme, inden for hvilken de fremtidige overenskomster skal fastsættes. Tydelige og klare statsministerord kan derfor være påkrævede.

Det er med beklagelse, vi har erfaret, at

[Poul Møller.]

udvalget, som skulle undersøge mulighederne for fremtidige skattebegünstigede opsparingsformer, har udbedt sig yderligere tid til at færdiggøre sit arbejde. Hvis vi skal undgå de voldsomme tvangsmæssige indgreb, må vi sigte imod en øget frivillig opsparing. Denne kan ske på flere måder, erkender jeg, men det skattemæssige incitament vil være af den største betydning også i fremtiden. Vi skulle gerne have disse spørgsmål belyst, inden vi går i gang med udformningen af den fremtidige skattepolitik, og jeg henstiller til den højtærede finansminister, at han fremsætter sine forslag om skattelovgivningen så tidligt, at folketinget får ordentlig tid til at behandle dem. Ikke mindst i den øjeblikkelige økonomiske stilling vil det være uhyre vigtigt, at vi enes om en skattereform, der flytter skattens hovedbyrde fra indkomst til forbrug, så produktionen fremmes og forbruget hæmmes. Jeg har opfattet åbnings-talen således, at også regeringen erkender, at dette vil være nødvendigt.

Den højtærede statsminister har ganske vist bebudet, at hans regering vil fremsætte lovforslag om skat ved kilden, og det er der sikkert ikke noget at sige til, sådan som man har agiteret i denne sag. Men hverken statsministeren eller finansministeren forventer vel, at der vil blive tilslutning til et sådant forslag i folketinget. Men hvad, så har socialdemokratiet jo atter sikret sig noget at gå til valg på næste gang.

Vi vil naturligvis underkaste kildeskattelovforslaget en saglig behandling, hvis det fremsættes; men ærlig talt, ville det ikke være klogere, om man foreløbig koncentrerer sig om at udarbejde de forslag, som kan samle os, og som kan danne udgangspunkt for de egentlige skatteforhandlinger i tinget i denne vinter? Mit partis skatte-tanker kender alle, og dem vil vi virke for, fordi vi tror, de vil være til gavn for såvel borgernes som samfundets økonomi.

To ting ønsker jeg særlig at fremhæve i denne forbindelse. Vi mener ikke, man kommer uden om en ophævelse af sambeskatningen, dels fordi vi alle har lovet, at den skal ophæves, dels fordi det vil være af den største betydning i den nuværende beskæftigelsessituation. Det andet konkrete for-

hold, jeg vil pege på, er kooperationsbeskatningen, som der nu er leget kispus med tilstrækkelig længe. Vore forslag herom har ligget i tinget fra samling til samling, uden at der er gjort noget alvorligt ved dem. En løsning af denne sag må nu kunne føres ind i forhandlingerne om hele den skattelovgivning, som skal gennemføres til foråret og i denne vinter. Der må sikres folketinget den fornødne tid til at nå frem til en skattelovgivning, der overfører beskatningen fra indkomst og opsparing til forbrug. Jeg ved naturligvis vel, at det kan have vanskeligheder at have afgiftsforslag liggende så længe i tinget, men der er jo den mulighed, at man i forbindelse med ændringerne i den direkte indkomstbeskatning drøfter principperne for de forhøjelser af forbrugsafgifterne, som må gennemføres, uden at man behøver at proklamere varegrupper og satser.

Vi har i Nordisk Råd givet tilslutning til, at man forsøger at sammenpasse den nordiske afgiftslovgivnings principper. Da dette skal ske med henblik på den harmonisering, som finder sted inden for fællesmarkedet, og da Sveriges sagkyndige har fremlagt betænkning om overgang fra detailoms til det franske tillægsværdiprincip, er det rimeligt, at dette også bliver undersøgt herhjemme. Men man skal næppe forestille sig, at arbejdet på dette område bliver færdigt så tidligt, at det kan få aktualitet ved vinterens skatteforhandlinger.

Trods den fulde beskæftigelse og trods den stigende produktion har vi alvorlige økonomiske vanskeligheder med stadigt underskud i vort forhold til udlandet og med stigende rentetryk. Vi mener, som vi har sagt det så ofte, at ansvaret herfor i første række er regeringens, og vi mener, at den påtog sig et tungt ansvar ved at bagatellisere vanskelighederne under valgkampen. Denne skal imidlertid ikke forlænges herinde, såfremt regeringen nu vil erkende tingenes tilstand og virkelig vil søge en løsning på problemerne, som er acceptabel også for os andre.

Vi har atter oplevet en uge, hvor de udenrigspolitiske begivenheder helt har stået i centrum og helt har taget duften af vor almindelige hjemlige politiske debat. Valgresultatet i Storbritannien kom sikkert ikke bag på mange, men den knebne majoritet, som Wilsons regering opnåede, styrker ikke

[Poul Møller.]

troen på, at der nu er opstået politisk stabilitet i det land, vi i så mange spørgsmål ser hen til, og som vi som handelspartner tillægger meget stor betydning. I én henseende vil valget formentlig få konsekvenser, som også vedrører os. Forhandlingerne om britisk og dermed også dansk optagelse i EEC eller blot om et videregående samarbejde mellem de to vesteuropæiske markedsområder vil næppe have gode udsigter. Man tør formentlig ikke i dag håbe på, at den nye regering i England overhovedet nærmer sig en løsning på dette spørgsmål, før det næste parlamentsvalg er overstået. Om der til gengæld skulle være håb om, at hr. Wilson vil gå med til at yde landbrugsvarerne ligestilling på EFTA-markedet, ved vi ikke, men også her spiller den politiske balance sikkert ind.

Labours holdning over for NATO har i de mange oppositionsår været noget svingende, og vi ved, at der inden for partiet findes kredse, som er direkte imod den hidtil førte atlantiske sikkerhedspolitik. På det sidste ser det dog ud til, at partiets flertal og dets leder definitivt har bestemt sig for at støtte en fortsættelse af NATO-politikken. Jeg tror, det er for tidligt at vurdere, hvilke følger regeringsskiftet vil få for den politik, NATO kommer til at føre ikke mindst i spørgsmålet om atombevæbning. En amerikansk-engelsk enighed herom kan sikkert ikke se dagens lys, før de næste valg, de amerikanske, er overstået i næste måned.

Men ikke mindst på grund af de begivenheder, som har fundet sted i Sovjetunionen og Kina, er jeg overbevist om, at den vestlige verden på ny må tillægge sammenholdet den største betydning. Vi kender ikke noget til den politik, de nye magthavere i Sovjetunionen vil gå ind for. Forhåbentlig vil man fortsætte den forsigtige afspændingspolitik, som prægede de seneste år under Khrustjavs styre. Når jeg tænker på den fantastiske position, som den nu afskedigede ministerpræsident havde for få dage siden, kan jeg ikke lade være med at erindre om Søren Kierkegaard, som erklærede, at den største vanskelighed ved at være afgud er at komme fra denne ansættelse i nåde. Dette er tilsyneladende ikke lykkedes den tidligere hersker, men end ikke de klogeste kremlologer kan fortælle os, hvilke følger

magtskiftet vil få. For os står én ting i hvert fald fast, at indtil videre bør vi i en periode, der er præget af uvished, forstå og udbygge betydningen af det atlantiske fællesskab.

Er paladsrevolutionen i Moskva og atomsprængningen i Kina indledningen til nærmere samarbejde og fælles optræden i den kommunistiske verden, så kan den sidste tids store begivenheder føre til nye ulykker i folkenes historie.

På denne baggrund vil det være af største betydning, om den nye britiske regering i udenrigspolitiske spørgsmål vil vise konstruktive evner i forbindelse med en fast holdning, så England og Europa kan få den fornødne indflydelse på løsningen af de vidtrækkende verdensproblemer. I denne henseende kan man måske have sine tvivl.

Under de nedrustningsforhandlinger, som skal føres i fremtiden, vil det simpelt hen være en nødvendighed at have Den kinesiske Folkerepublik med. Alle nedrustningsforhandlinger vil være værdiløse, hvis en stor og aggressiv atommagt sidder udenfor og er ubundet af den enighed, der opnås. Allerede af denne grund tør man måske have et håb om, at den amerikanske holdning til Kinas optagelse i FN vil blive ændret, så denne stormagt får samme ansvar for verdensfredens opretholdelse som alle andre lande, der er medlemmer af FN. Jeg ved, at det vil kræve overvindelse af mange amerikaneres indstilling over for Kina. I storpolitikken er det dog ikke følelser, men fornuft, som må råde, og det er ikke fornuftigt at lade, som om en stat med 700 mill. indbyggere ikke eksisterer, en stat med ikke blot 700 mill. indbyggere, men også med atomvåbnet i sin besiddelse. Man kan ikke overse en sådan stat, fordi man er imod det politiske system og dets magthavere.

Midt i alle disse problemer befinder FN sig i øvrigt i en situation, hvor dens generalforsamling for første gang ikke har kunnet træde rettidigt sammen, og det er uvist, hvornår den kan samles. Betalingskrisen er en alvorlig belastning for verdensorganisationen. Den vil imidlertid ophøre med at stå som fredens, verdens og rettens håb, hvis denne strid ikke løses i overensstemmelse med den kendelse, der er afsagt af den internationale domstol. Som et af de lande, der har engageret sig aktivt og positivt flere steder i verden for at underbygge

[Poul Møller.]

FNs autoritet og for at medvirke til en stabilisering af freden, har vi lov til at sige til den nye regering i Sovjet, at vi venter af den, at den vil acceptere De Forenede Nationers pagt som grundlag for sin virksomhed, således at den i overensstemmelse hermed bærer de byrder, som følger af medlemskabet, og som Sovjetunionen kan bære uden på nogen måde at blive tynget deraf.

En lang valgkamp er bragt til afslutning. Valget er overstået, og vælgerne har bestemt, med hvilken vægt partiernes synspunkter skal indgå i vore forhandlinger. En ny regering havde været et rigtigere og rimeligere resultat af valget, men det liberale parti det radikale venstre foretrak, da terningen skulle kastes, en socialdemokratisk regering fremfor en liberal. En socialistisk regering er derfor en kendsgerning, som også vi må acceptere. Hvorvidt der under den kan skabes et frugtbart samarbejde i folketinget, vil afhænge af de konkrete lovforslag, vi møder i løbet af samlingen. Vi er rede til ud fra vore synspunkter og med rimelig hensyntagen til andres at bidrage til, at det nyvalgte folketing tager fat på de store arbejdsopgaver. Det skylder vi vore vælgere. Det afgørende vil blive, om regeringen i praksis erkender, at det ikke er en socialdemokratisk politik, der kan gennemføres i det ting, som blev valgt den 22. september.

Baunsgaard: Også jeg vil gerne, inden jeg går over til at beskæftige mig med statsministerens åbningstale, knytte nogle få bemærkninger til resultatet af folketingsvalget den 22. september. Disse resultater blev vel ikke særlig overraskende, kun små udsving partierne imellem. Det særegne i den danske situation var imidlertid, at der kun skulle meget små udsving til at hidføre betydningsfulde ændringer. Allerede ved sit landsmøde i sommer havde det radikale venstre gjort det klart, at tab for os ville medføre den hidtidige flertalsregerings afgang.

Hvad enten man nu glæder sig over denne, jeg må vel have lov til at sige mest betydningsfulde følge af valgresultatet eller ikke, så tror jeg, at alle vil forstå, at sådan måtte det være. For det radikale venstre

ville det være uden mening at fortsætte et regeringssamarbejde på det hidtidige grundlag, når der ikke længere ville stå et folketingsflertal bag en sådan regering. De i sig selv små udsving fik altså på dette område betydelig rækkevidde, men derudover vil vel heller ingen kunne tale om voldsomme følger for det enkelte parti, det gælder såvel tabere som vinderen.

De konservative vil vel med deres 4 vundne mandater være dem, der har vanskeligst ved at acceptere, at følgerne af valgresultatet også for dem blev så små. Det fremgår også af de udtalelser, det ærede medlem hr. Poul Møller fremsatte for et øjeblik siden, men jeg går ud fra, at man nu 4 uger efter valget vil have accepteret, at det forholder sig sådan. Vi andre har indstillet os på valgets følger og kan derfor godt få råd til at gratulere de konservative med gevinsten. Men når det er gjort, så må det måske også være mig tilladt at minde det konservative lederskab om, at andre os nærtstående lande på samme måde har tildelt de konservative i ledelse af en overophedet socialistforskrækkelsespropaganda en fremgang og senere frataget dem fremgangen igen. Skulle man i den hjemlige konservative lejr være i tvivl, giver jeg det absolut velmente råd at studere svensk højres udviklingsforløb gennem de senere valg. Der vil være stof til eftertanke. Jeg må måske tilføje, at jeg tiltror i hvert fald enkelte i det konservative parti så stor politisk vurderingsevne, at man allerede har gjort sig sine tanker om den lærdom, der kan drages af, at en så voldsom propaganda som den, oppositionen med de konservative i spidsen førte, kun var i stand til at flytte ét mandat fra den socialistiske side. Jeg tror, man har tænkt igennem, hvor lang den vej vil være, om den skal føre til et mere bæredygtigt resultat, og hvor små ændringer i de politiske forudsætninger der skal til, for at den modsatte tendens kan vise sig stærkest.

Før valget gjorde det radikale venstre gældende, at medmindre det radikale venstre fik fremgang ved valget, ville der ikke være mulighed for at danne en stabil flertalsregering. Udviklingen siden da har bekræftet, at det radikale venstre havde ret i sin opfattelse. Nu kan vi jo de politiske partier imellem diskutere årsagerne til, at det blev sådan, og vi kan gensidigt bebrejde hin-

[Baunsgaard.]

anden en manglende forhandlingsvilje. Intet af dette vil dog kunne skjule, at valgresultatet ikke gav grundlag for dannelsen af en flertalsregering. Der eksisterede reelt kun muligheder for en mindretalsregering, og valgmulighederne var herefter indsnævret til afgørelsen af, hvilken mindretalsregering der skulle blive en realitet.

Denne konstatering af manglende politiske forudsætninger for en flertalsregering skal ikke tages som udtryk for, at det radikale venstre for sit vedkommende bifalder denne holdning. Vore forslag om en samlingsregering eller en flertalsregering af 2 eller 3 partier ville efter vor opfattelse have betydet en bedre udgang på regeringsforhandlingerne end den socialdemokratiske mindretalsregering, vi har i dag. Vi måtte imidlertid, som alle andre må det, tage til efterretning, at der ikke hos hverken venstre eller de konservative var tilslutning til vor opfattelse, og at dette ikke ændredes af, at vi pegede på muligheden af, at det ærede medlem hr. Erik Eriksen stod i spidsen for en topartiregering af socialdemokratiet og venstre.

De begrundelser, der er blevet anført mod den form for samarbejde, der kommer til udtryk gennem samlingsregeringer, kan jeg ikke uden videre acceptere. Man har hævdet såvel fra venstres som fra konservativ side, at de politiske modsætninger vil udviskes og den politiske interesse følgelig svinde bort.

Vi har jo ikke egne erfaringer at bygge på, men erfaringerne fra udlandet synes ikke at bekræfte opfattelsen af samlingsregeringers fare for demokratiets trivsel. Det franske demokrati led sit nederlag som en følge af, at man ikke evnede samarbejdets kunst, f. eks. i form af samlingsregeringer, og modsat kan det vel konstateres, at det schweiziske demokrati har bevist både sin levedygtighed og effektivitet gennem sin form for samlingsregeringer.

Jeg har ønsket at fremhæve dette for at understrege, at tanken om samlingsrege-

ringer ikke er så urealistisk, som man fra de større partiers side ynder at fremhæve det. Nu står vi imidlertid med en mindretalsregerings krav om samarbejde, og der er grund til at understrege, at behovet for samarbejde er åbenlyst, og at kravene til alle politiske partiers samarbejdsvilje ikke er mindre, fordi et enkelt parti sidder med den formelle regeringsmagt. Tværtimod er det op til alle partier at medvirke til det samarbejde, som kan bevise dansk demokratis styrke. Lider vi nederlag i disse bestræbelser, vil det ikke — medmindre det åbenbart er et enkelt parti, der svigter — være et enkelt parti, der lider skade. Det vil blive dansk demokrati som helhed, og derfor er vi alle på prøve.

Den tale, som statsministeren åbnede det nye folketing med, var i det store og hele et rimeligt udtryk for den samarbejdsvilje, som er en mindretalsregerings forudsætning. Den holdt sig stort set fra de yderligheder, som alle ved ikke har chancer for at blive realiseret, og den kan derfor med enkelte undtagelser, som jeg senere skal beskæftige mig med, karakteriseres som et oplæg til samarbejde.

Ganske naturligt beskæftigede statsministeren sig meget med de økonomiske forhold, og ingen vil være uenig i, at det er de økonomiske problemer, der i første række vil komme til at beslaglægge folketingets tid i de kommende måneder. Dels er det åbenbart, at vi til trods for de senere års betydelige vækst i produktion og eksport befinder os på kanten af det holdbare med hensyn til valutaforbrug, dels vil den opgave at tilpasse indkomster og investeringsopgaver til de begrænsede økonomiske muligheder kræve både fantasi, autoritet og samarbejdsvilje.

Det er en betydelig opgave, det danske samfund her står over for, og den vil kræve medvirken af alle kræfter. På denne baggrund kan det være særdeles nyttigt, at statsministeren har indkaldt erhvervslivets og arbejdsmarkedets organisationer til en drøftelse. Det er klogt på forhånd at gøre

[Baunsgaard.]

det klart for alle, hvor meget der er, som stiller krav til økonomien, og hvor lidt der derfor kan blive til hvert enkelt område. Jeg går ud fra, at det er det, statsministeren først og fremmest har villet orientere om, og så vidt er alt godt.

Videre tror jeg imidlertid heller ikke statsministeren på nuværende tidspunkt burde gå. Med oprettelsen af det økonomiske råd fik vi for et par år siden tilvejebragt det forum, hvor erhvervene og arbejdsmarkedet bedst i fællesskab med den økonomiske sagkundskab kan drøfte de økonomiske problemer og få klarlagt det ansvar, som de enkelte områder har. Tager regeringen initiativ til drøftelse, bør det først og fremmest være med det sigte at underbygge den autoritet, som det økonomiske råds formandskab nødvendigvis må have. Jeg nærer tillid til, at statsministeren deler denne opfattelse, og at han vil forstå at balancere på dette ømfindtlige, men også for den økonomiske udvikling grundlæggende område.

Jeg har bemærket, at smedenes formand, Hans Rasmussen, er fremkommet med udtalelser om, at man ikke blindt agter at bøje sig for de beregninger, der er foretaget af de vise mænd. I økonomiske spørgsmål bør man aldrig handle i blinde, men det er vist på sin plads at understrege, at vil organisationer underkende de resultater, som den økonomiske sagkundskab fremlægger, så er det organisationerne, der har bevisbyrden, og til en sådan bevisførelse er det økonomiske råd det rette forum.

Den nye økonomiminister, som jeg gerne ville have benyttet lejligheden til at byde velkommen, har ganske naturligt i forbindelse med sin tiltræden fremført nogle synspunkter om de økonomiske problemer. Han skal ikke høre for mange bebrejdelser, fordi disse hans første udtalelser som minister mere var præget af fagforeningsmanden end af ministeren; der skal jo tid til at omstille sig. Økonomiministeren, som jo på sit hidtidige felt har været i stand til at tænke i nye baner og gå bag om problemerne for at finde frem til disses egentlige årsager, vil — går jeg ud fra — være enig i, at der er meget mere end en formulering af en indkomstpolitik at tage vare på i dansk økonomi. De udtalelser, statsministeren

fremsatte i åbningstalen om den nøje sammenhæng mellem de offentlige investeringsopgaver, erhvervsinvesteringerne og indkomstmulighederne, dækker vel den samlede regerings opfattelse. Det er i hvert fald en meget nødvendig forudsætning for at kunne magte løsningen af de større økonomiske opgaver.

Økonomiministerens omstilling til ministergerningen må derfor ikke blive for langvarig; der er jo nemlig ikke så lang tid, inden de væsentligste problemer melder sig til løsning.

Vigtigst af alt er det, at man fastholder sammenhængen mellem investeringer og forbrug. Det føltes i åbningstalen i nogen grad som et savn, at statsministeren ikke selv antydningssvis angav en prioritetsrækkefølge. Jeg røber jo ingen hemmelighed ved at sige, at vi i den forrige regering gennem en 3 års planlægning havde påbegyndt den prioritering, som er en forudsætning for en tilfredsstillende løsning af de kæmpe-mæssige investeringsopgaver, samfundet står over for — og løses skal de jo.

En lang række af de offentlige investeringsopgaver er ganske simpelt så påtrængende, at deres løsning er forudsætningen for at bevare den fremgangslinje, vi har kunnet glæde os over de sidste 6-7 år. På samme måde er det indlysende, at der i erhvervslivet fortsat må foretages betydelige investeringer, såfremt konkurrenceevnen skal bevares i tilstrækkeligt omfang.

Et landbrug, der har en stadig større forskelsbehandling på eksportmarkederne at se frem til, må nødvendigvis, om en blot nogenlunde tilfredsstillende indtjening skal blive mulig for erhvervets udøvere, investere i stadige forbedringer af produktionsapparatet. Og en industri, der under den frie konkurrences vilkår skal skaffe en stadig større del af valuta-indtjeningen, må lige så indlysende investere både i forbedringer af bestående og i oprettelse af nye virksomheder. Vil man have et mere udtømmende billede af erhvervslivets investeringskrav, må tillige medtages håndværks og detailhandels omstillingsproblemer. En tilfredsstillende løsning af det samlede erhvervslivs investeringsopgaver er en forudsætning for en fortsat god økonomisk udvikling og dermed en forudsætning for den fulde beskæftigelse.

[Baunsgaard.]

Erhvervslivets egne investeringer kan imidlertid kun udnyttes fuldt ud, såfremt der enten samtidig eller forudgående foretages de offentlige investeringer, som betinger erhvervslivets trivsel. Det kræver ikke megen forklaring, at et moderne erhvervsliv forudsætter en moderne trafikudbygning, ligesom det næppe kan holde vanskeligheder at forstå, at med de stadig stigende krav om specialisering og med de stærkt voksende internationale forbindelser, Danmark har til omverdenen, må uddannelsen tilpasses den nye tid.

Vi er ikke tilstrækkeligt foran med trafik og uddannelsesudbygningen til, at vi kan slække på de senere års tempo, tværtimod. Vi har masser af fine veje ud over landet, men de store trafikårer, der på tilfredsstillende måde kan forbinde landsdelene, mangler vi. På uddannelsesområdet er meget gjort, og der er lagt et solidt grundlag for videre udbygning. Vi må blot gøre os klart, at der i et samfund i hastig udvikling ustandselig vil rejse sig store krav over for uddannelsesvæsenet, både de krav, samfunds- og erhvervsudviklingen stiller, og ud fra ønsket om at give alle unge den uddannelse, de hver for sig har evner til og forudsætninger for. Gennem uddannelserne kan vi skabe grundlag for den større dygtighed, som er det lille lands store chance.

Det seneste røre omkring pladsforholdene på Københavns universitet har jo klart demonstreret, at det haster med at få det tredje universitet i Odense ført ud i livet. Tillige er det gjort klart, at selv med gennemførelsen af universitetsplanen i Odense vil der være et stort og uafviseligt behov for betydelige investeringer i København. Men nu må i øvrigt planlægningen, som det er forudsat i loven om det tredje universitet, vedrørende hele den højere uddannelse jo gå sin gang.

Det gælder i det hele alle problemer, der knytter sig til uddannelse og forskning, at det radikale venstre nu som før vil følge udviklingen med den største opmærksomhed, fordi vi erkender, at vi her står over for noget helt centralt for vort samfunds økonomiske og kulturelle udvikling.

Men der er også andre områder, hvor udviklingen trænger sig på. Hospitalsforholdene i København har i så henseende været

en uhyggelig demonstration af, hvordan det ser ud, såfremt de offentlige investeringer kommer for langt bagefter, fordi begrænsninger er nødvendige. Det ville være en skrigende hån mod betegnelsen velfærdsstat, om vi i den nuværende situation kun tænkte på højere indkomster og lod hospitaler, plejehjem, uddannelse og andre livsnødvendige investeringer holde for i for høj grad.

For et par år siden kom vi som nævnt under den tidligere regering ind på en 3 års planlægning af de offentlige investeringer. Nu må det desværre erkendes, at planerne mest blev kendt i offentligheden, når vi på grund af valutaproblemer og arbejdskraftmangel blev nødt til at ændre i, d. v. s. foretage begrænsninger i det allerede planlagte. Men jeg henstiller til statsministeren, at regeringen nu fremlægger en prioritetsplan for folketinget og for offentligheden. Alle vil forstå, at beregninger vil være behæftet med en vis usikkerhed, men selv en løs raskitse vil give bedre grundlag for en bedømmelse af de samlede opgavers omfang og dermed også bedre grundlag for bedømmelse af de reelle muligheder for indkomstforøgelse. Ja, man kan vel endda nære det håb, at en offentliggjort prioritetsplan vil kunne få en vis indflydelse på de forestående indkomstforhandlinger. Men det haster — det haster meget!

For fremtidens skyld er det nødvendigt, at alle instanser får overblik over, hvor meget erhvervslivets investeringer sammen med de mest livsnødvendige offentlige investeringer beslægtede af vore økonomiske ressourcer, inden vi vover os ind på den indkomstudvidelse, som så mange åbenbart nærer forventninger om.

Uden på nuværende tidspunkt at ville blande mig i nogen diskussion om, hvor meget der kan blive til indkomstforøgelse, føler jeg dog trang til at gentage, hvad det radikale venstre fremhævede før valget, at der i de senere års indkomstudvikling er opstået skævheder. Det er på sin plads igen at understrege, at bliver der ikke plads til både opretning af de opståede skævheder og generelle indkomstforøgelse, må en udjævning af skævhederne have første prioritet.

Til de investeringsopgaver, jeg lige nævnte før, kommer yderligere den største af alle investeringsopgaverne: boligbyggeriet. Al

[Bauusgaard.]

den megen tale om udvidelser af boligbyggeri bliver ikke blot reduceret til ord, men faktisk til falske løfter, hvis vi, der står med ansvaret, ikke gør befolkningen bekendt med de nødvendige økonomiske forudsætninger. Det er ubehageligt — tilsyneladende ekstra ubehageligt, når vi er i et samfund i velstand — at gøre det klart, at det kan være nødvendigt at begrænse sig i sin øjeblikkelige forbrugs- trang. Det hører imidlertid med til regeringsansvaret og for den sags skyld også til folketingsansvaret, at man tager den ubehagelighed på sig.

Skal vor generation ikke med rette af eftertiden karakteriseres som den generation, hvor egoismen førte til forfald, så er det nødvendigt, at vi nu gør det klart, at børnenes og de unges uddannelse bør have prioritet fremfor forældrenes adgang til flere Mallorcaejser, og at en bolig til de unge er en vigtigere opgave end en øjeblikkelig forøgelse af benzinforsbruget. Bruges der for meget på en øjeblikkelig forbrugsudvidelse, bliver der for lidt tilbage til investeringerne. Det betyder, at vi enten får for få boliger eller for lidt af de investeringer, der skal sikre fremtiden.

De økonomiske problemer, vi i dag har at tumle med, er ikke resultatet af økonomisk og social nød, men er derimod forårsaget af en forceret velstand. Det ville være et stort nederlag, om vi ikke magtede den opgave at løse problemer skabt ad den vej.

På baggrund af det, jeg her har sagt, vil det ikke forbavse, at jeg kan tilsige det radikale venstres støtte til bestræbelser for at lade forbruget i stigende omfang blive skatteobjekt. Vi står igen her over for et uafviseligt krav skabt af det moderne velhavende industrisamfund.

Der er imidlertid her som på andre områder behov for, at vi fastholder, hvad det er, vi skal opnå gennem omlægning, og hvad det er en pligt at undgå. Det, der først og fremmest skal opnås, er, at vi får et skattesystem, der vil være tilstrækkelig virkningsfuldt til at påvirke forbruget, således at der vil være levnet økonomiske muligheder for at løse de nødvendige fællesopgaver under bevarelse af den økonomiske balance. Systemet må imidlertid være så fleksibelt, at

dette kan opnås, uden at man samtidig fratager erhvervslivet dets investeringslyst og -evne. 1962-63 viste med sine indgreb, at forbruget nok kan dirigeres gennem finanspolitiske forholdsregler, men lærte os samtidig, hvor ømfindtlig hele den økonomiske mekanisme er. Med de relativt små indgreb skete der nemlig samtidig en begrænsning i investeringsaktiviteten, en begrænsning større, end det ret længe ville have været hensigtsmæssigt.

Alene af de her nævnte årsager fremgår det klart, at uden ændringer i vort nuværende system for beregning af de indirekte afgifter når vi ikke det ønskede mål. Megen fordomsfrihed er påkrævet, og personlig og partipolitisk prestige må man være villig til at ofre. Man ikke man i samarbejdets navn tør udtale forventning om, at det vil ske?

I gennemførelsen af denne skattereform må det være en indlysende pligt at undgå, at den sociale balance forrykkes. En forudsætning for større forbrugsafgifter vil derfor være, at den hidtidige skattefrie bundgrænse forhøjes for såvel forsørgere som ikke-forsørgere, ligesom større børnetilskud er en nødvendighed. Påkrævet justering af de sociale ydelser må tillige foretages samtidig, idet disse grupper så lidt som andre socialt set svagere grupper skal lide skade ved en skatteomlægning.

Et forhold mere ønsker jeg at påtale, og det er de økonomiske byrder, man ved forudbetaling af afgifter lægger på erhvervs- livets skuldre. Uden ændringer i det nuværende system vil en forøgelse af forbrugsafgifterne medføre tilsvarende økonomiske byrder for detailhandel og håndværk. Disse grupper er vel nøgternt bedømt den i kapitalhenseende svageste del af erhvervs- livet, og det kan ikke være hverken rimeligt eller formålstjenligt at lade denne økonomisk svageste stillede del bære alle byr- derne. Det er et forhold, der skærpes yder- ligere af disse års kamp om markedet mel- lem selvstændige handlende og store kæde- koncerner. De sidste har ofte de kapital- goder og reserver, som den almindelige handlende mangler. Staten skal ikke yder- ligere øge vanskelighederne for den selv- stændige detailhandel og håndværket. Lov- givningsmagts pligt til her at handle rimeligt over for de selvstændige nærings-

[Bausgaard.]

drivende skal ikke påvirkes af, at ikke alle erhvervsdrivende selv er i stand til at se sammenhængen.

Et af de områder, hvor statsministeren i sin tale ikke helt holdt sig på realiteternes grund, var med bebudelsen af et kildeskatteforslag. Hvad vil statsministeren nu opnå med det? Statsministeren kan ikke tro, at det er hverken et realistisk eller et særlig forhandlingsvenligt oplæg til hurtig indsats. Har statsministeren slet ikke gjort sig tanker om, at han med for stor stædighed — eller skal jeg mere venligt sige for stærk varetagelse af partiprestigen — løber en betydelig risiko for at spille sig initiativet af hænde? Koncentrerer man sine bestræbelser om i videst muligt omfang at lade samtidighedsprincippet være gældende i skatteopkrævningen uden gennem en kildeskatteordning at lægge nye byrder på et i administrativ henseende i forvejen overbebyrdet erhvervsliv, så er megen goodwill på forhånd sikret. Skat af den løbende indtægt er tiltalende både for skatteyder og for administration.

Det kan imidlertid ikke være rimeligt, at man for at opnå goder for to parter lader en tredje, uskyldig part lide overlast. For mange virksomheder, hvis administrative apparat ikke er af sådanne dimensioner, at man uden føleligt besvær kan lade lønmodtagernes skattebetaling foregå gennem virksomheden, vil der blive tale om overlast. Der bør nu mobiliseres så megen ny fantasi, at man begynder at arbejde med det system, at skattepligten stadig påhviler den enkelte skatteyder, selv om skatten skal opkræves af den løbende indtægt. I disse arbejdskraftmangelens gyldne tider er det vel endda tænkeligt, at virksomhederne mange steder vil finde frem til ad frivillighedens vej at påtage sig den service, det kan være at administrere skattebetalingen for de lønmodtagere, der måtte ønske det. Regeringen bør indstille sig på, at frivillighed også her er at foretrække for tvang.

Jeg ved ikke, hvor meget — eller rettere hvor lidt — der skal lægges i statsministerens udtalelser om ophævelse af sambeskatningen, hvor der er tale om selvstændige hustruindtægter. Sambeskatningen skal ophæves, heri er vi fra radikal side ikke alene enige, men vi er om nødvendigt også selv

initiativtagere. Der mangler imidlertid fra statsministerens side en uddybelse af begrebet selvstændige hustruindtægter. Alle de tusinder af hustruer, der er medarbejdende i fælles virksomhed, er de ikke omfattet af regeringens tanker om sambeskatningens ophævelse? Hvis ikke, så henstiller jeg, at man hurtigt udvider sine bestræbelser til også at omfatte denne store gruppe af sambeskattede. Alle er vist klar over de særlige problemer, ophævelsen her vil rejse; enten må man formentlig begive sig ind på fikseringens usikre vej, eller også må man gennem højere bundfradrag søge at råde bod på følgerne af forskelsbehandlingen. Ophævelse af sambeskatningen uden at medtage de medarbejdende hustruer er imidlertid ikke at fjerne en bestående skævhed; det er kun at flytte den.

På byggeområdet forestår, ikke alene på boligområdet, men også en række andre felter meget store opgaver. Som allerede nævnt vil det være nødvendigt nu at få klarlagt, hvor stor økonomisk indflydelse de kommende års enorme byggeaktivitet vil få. Arbejdskraftmæssigt stiller byggeriet os ligeledes over for problemer. Der er dog ingen tvivl om, at byggeriet kan øges væsentligt, og at de finansielle og arbejdsmæssige problemer kan klares. Spørgsmålet er alene, om vi er villige til at sætte tilstrækkeligt ind på opgaverne og renoncere tilsvarende på andre områder. Selv om byggeriet i udpræget grad er en hjemmeopgave, er det dog klart, at der også her er tale om beslaglæggelse af en vis mængde valuta. Uden erkendelse af, at den mængde valuta, som byggeriet lægger beslag på, ikke kan bruges en gang til, vil det ikke være muligt at sikre den stabilitet i byggeriet, som er en forudsætning for tilfredsstillende planlægning.

At der kan bygges mere, er jo efterhånden alle, der interesserer sig for problemet, klar over. Hvis forholdene virkelig tilrettelægges således, at montagebyggeriets forudsætninger opfyldes, vil den nødvendige kapacitetsforøgelse også muliggøres. Det forudsætter imidlertid, at der skabes så rummelige forhold, at nogle tør investere i den planlægning og rationelle fremstilling af elementer, uden hvilke montagebyggeriets fordele — hurtighed og prisnedsættelse — ikke vil komme til udtryk. Derfor må der, så længe en vis dirigering er nødvendig,

[Baunsgaard.]

stilles større kvota til rådighed for montagebyggeriet. Det må så være underordnet, om det bliver private bygherrer eller sociale selskaber, der investerer og bygger. De, der vil investere, skal have lov til at udnytte eksisterende byggemuligheder.

Nu er imidlertid kapacitetsproblemet én ting, de økonomiske forudsætninger en anden. Ved siden af beslaglæggelsen af sin del af den samlede økonomiske formåen øver byggeriets finansieringsforhold jo meget stor indflydelse på de økonomiske forhold i det hele taget.

Finansieringen af byggeriet er ikke blevet tilpasset udviklingen og er derfor både en vanskelig opgave at klare på det nuværende grundlag og samtidig en dyr ting for lejerne. Kortere løbetid for obligationer, som statsministeren nævnte, kan være et vigtigt bidrag til bedring. 45-60 års løbetid på obligationer skal jo give lave kurser og høj forrentning. Mon ikke der her er tale om manglende forståelse både hos kreditinstitutioner og hos bygherrer?

Men også andre forhold spiller ind. Det forsøg, der i sidste samling blev gjort på at opnå ordninger med større krav til selvfinansiering i byggeriet, blev jo en trist affære. Vi kan strides om ansvaret for, at det gik, som det gik, men det nye folketing bør tage denne opgave op igen. Det er ikke urimeligt at stille krav om større egenkapital ved byggeri eller lejlighedsovertagelse. Tværtimod bør vi nok gøre os klart, at uden en sådan ændring vil det ikke — i hvert fald ad liberal vej — være muligt at opnå lavere obligationsrente.

Regeringen kan her vise et godt eksempel ved at opgive den hidtidige stejle holdning, gående ud på, at sociale selskaber skal holdes uden for den nødvendige justering. Mindstbemidlede lejere vil det ikke være svært at nå til enighed om at holde uden for ajourføringen af huslejeindskuddene, men derudover vil det ikke være rimeligt at holde de sociale selskaber uden for en ajourføring. Både her og på andre felter vedrørende byggeriets finansiering kan de sociale selskaber selv foretage sig ting, som kan være medvirkende til at skabe forståelse for, at man lader denne del af byggeriet få større råderum end hidtil.

I forbindelse med boligbyggeriet må der,

når til foråret lejeloven skal til behandling, tages de første skridt ad vejen mod den huslejeudligning, som alle ved skal komme. At lejerbeskyttelsen må opretholdes, så længe der er boligmangel, betragter det radikale venstre som en selvfølge.

I forbindelse med bolig- og lejeproblemerne ønsker jeg at understrege nødvendigheden af, at der i de nærmest kommende år bygges langt flere kollegieværelser end hidtil. Vi er her inde på et område, hvor direkte statstilskud til nedbringelse af lejen vil kunne komme på tale uden at forstyrre den markedsmechanisme, som helst skal have lov til at udvikle sig uden for stor indblanding. I særlig grad vil kollegiebyggeriet være en forpligtelse over for de unge, som i dag må betale ofte en helt urimeligt høj leje for værelser; men derudover vil et betydeligt antal kollegieværelser kunne yde et stærkt bidrag til den bevægelighed i boligmassen, der utvivlsomt er en nødvendighed. I samme takt som kollegieværelser er fremme på markedet til overkommelige priser, vil andres udnyttelse af den eksisterende værelsemangel blive begrænset. Adskillige ældre, store lejligheder bliver for mange derved mindre attraktive, og en bevægelighed i boligmarkedet kan hjælpes i gang

På boligområdet som på alle andre væsentlige områder er det en nødvendighed at anskue og løse tingene i sammenhæng. Der skal bygges flere boliger, langt flere end selv de sidste års meget høje tal. Dels ved vi, at der er en boligmanko, som skal afskaffes, dels vil tilgangen af nye ægteskaber i de kommende år årlig andrage henimod 50 pct. mere end den gennemsnitlige norm. Det skyldes ganske simpelt, at i de kommende år vil de store årgange fra de sidste krigs- og de første efterkrigsår komme ind på boligmarkedet. Det er en stor opgave. Skal den klares, må også, og ikke mindst i denne sag, sammenhængen fastholdes.

Udenrigspolitisk har de to uger, der er forløbet, siden statsministeren holdt sin åbningstale, indeholdt så store begivenheder, at vi med rette kan sige, at verden befinder sig i en ny situation. Det gælder i videste forstand forhold, som hele verden vil blive berørt af. Selv om Kinas første atombombe ikke kom som en overraskelse, er sprængningen af den alligevel en begivenhed, der

[Bauusgaard.]

kendetegner en ny situation i verdenspolitikken. Det eneste absolut ikke nye er begrundelsen for sprængningen. Det var selvfølgelig for at styrke verdensfreden. Indtil dato er der vist ikke sprængt nogen bombe uden den begrundelse.

Heller ingen kan være i tvivl om, at magtskiftet i Sovjetunionen er en begivenhed af absolut verdenspolitisk interesse. Om Khrustjov gik eller blev gået, er, om ikke af underordnet betydning, så dog af mindre betydning, idet lederskiftet i begge tilfælde vil kunne bruges som begrundelse eller i hvert fald som udgangspunkt for en ny kurs. Efter den anden verdenskrig har verdens usikkerhed som oftest været dikteret af usikkerhed i den kommunistiske verden. Vi må igen føle os usikre. Ingen i vest kender endnu den endelige kurs i øst, og ingen hverken i vest eller øst kender de nye ledesers evne til at fastholde en kurs.

Den tredje — og mon ikke englænderne selv vil tilgive mig denne bedømmelse — mindst afgørende begivenhed var det engelske valgresultat. Dette gælder dog kun ud fra den vide verdenspolitiske bedømmelse. Ud fra et snævrere vestligt og endnu snævrere vesteuropæisk syn kan de engelske valg vise sig at få meget stor betydning. Alene den usikkerhed, den meget ringe flertalsmargin i det engelske parlament giver, har skabt en ny situation, der ikke gør vesten mere manøvreedygtig.

For Danmark må disse tre begivenheder helt selvfølgelig også give anledning til nye overvejelser og stadig vagtsomhed over for den fremtidige udvikling. For os er der især to ting af interesse knyttet til det engelske valgresultat. Den nye premierminister har på forhånd vendt sig imod bestræbelserne inden for NATO for oprettelse af den såkaldte multilaterale atomstyrke, og hans regering betyder formentlig, at bestræbelserne for en forening af de to markedsområder i Vesteuropa vil have nogen tid foran sig, inden muligheder for en løsning kan skabes. Det sidste vil som alt i den europæiske markedssituation betyde større problemer for Danmark end for noget andet enkelt land. Vi må nu indstille os på i hvert fald et stykke tid frem at skulle fægte os igennem med vore betydeligste markeder placeret i hvert sit markedsområde. Selv

med mobilisering af den største optimisme er det ikke muligt at tro på, at dette kan forløbe uden økonomiske følger for os. Hvor store de økonomiske følger vil blive, afhænger dels af, om Kennedyrunden bringer resultat for landbrugsvarerne eller resultat i det hele taget, dels af den administrative linje, fællesmarkedet vil følge, dels af de linjer, England vil følge i forsøgene på at bedre på sine økonomiske forhold. Selv om man vel tør håbe på visse resultater af Kennedyrunden, er det allerede nu klart — og det har det da i øvrigt været, siden forhandlingerne begyndte — at omgående resultater opnår man ikke. USA skal have valg i næste måned, og af samtlige demokratiske lande er vel USA det, som har mindst handlekraft op til et valg. Derfor er man på denne side valget overhovedet ikke mobil i USA, og mobilitet er jo netop, hvad man har brug for i Kennedyrunden, fordi afstanden mellem fællesmarkedet og de øvrige deltagere er så stor, som den er. Nå, den amerikanske immobilitet kan man vel se en ende på.

Sværere er det at se, hvordan fællesmarkedet kan gøres mere handleedygtigt. Med en de Gaulle i spidsen for Frankrig repræsenterende al den nationalisme og selvhævdelse, som i generationer har været Europas tragedie, har det ikke lyse udsigter. Alle, der vil forstå, har for længst forstået, at for de Gaulle er fællesmarkedet et instrument for Frankrig og for hans franske politik, absolut ikke omvendt. I denne de Gaulles fortidige indstilling er der tilsyneladende intet, der forekommer ham fjernere end at skulle give nogen form for indrømmelser til USA og England, og uden indrømmelser fra fællesmarkedet kan der ikke opnås resultater af Kennedyrunden. Da uenigheden er størst på landbrugsfronten og de franske interesser her de største, er der en betydelig risiko for, at Danmark igen må se internationale forhandlinger føre til et resultat, der går uden om vort hovedproblem, landbrugsvarerne.

Selv om man ikke skal tage sorgerne på forskud, er den vurdering, jeg her har gjort, i lige så høj grad præget af realiteter, som den kan lyde pessimistisk. Jeg tror derfor, det er nødvendigt, at vi herhjemme virkelig nøgternt drøfter vor handelspolitiske situation, og at vi vurderer også vore landbrugs-

[Baunsgaard.]

problemer ud fra de hårde, men vist også realistiske udsigter.

Jeg ved ikke, om valgeresultatet herhjemme har øvet nogen som helst indflydelse på det ærede medlem hr. Erik Eriksens holdning over for Danmarks markeds politik. Det burde have gjort det, for med sin tilbagegang på landet må venstre vel nu erkende, at leflen for landbrugets fællesmarkedsinteresser ikke gav positivt resultat. Derfor burde der være plads nu for en mere nøgtern bedømmelse af forholdene før landbruget i relation til vor markeds politik. Der burde vel ligefrem være skabt grundlag for at frigøre sig for det meget snævre syn, som landbrugsrådets præsident, det ærede medlem hr. Anders Andersen, anlægger.

Jeg må i øvrigt sige, at det ærede medlem hr. Anders Andersen, undtagen når han optræder i venstres valgannoncer, er en klassepolitiker af sjælden støbning. Der er slet ingen tvivl i hans sind, tab på fællesmarkedet er andres skyld, og så må landbruget have dem erstattet eller kompensere, som det nu hedder. Man gør sig sine tanker om, hvem der skulle betale tabene på det engelske marked, hvis vi isoleret meldte os ind i fællesmarkedet. Derimod er jeg ikke så sikker på, at det ærede medlem hr. Anders Andersen ville have samme klare fornemmelse af, at industrien skulle have sine tab dækket, hvis vi var medlem af fællesmarkedet. Logisk burde det imidlertid være sådan, for i dag siger det ærede medlem, at landbruget har tab på en politik, landbruget ikke er enig i, og da industrien er imod isoleret tilslutning til fællesmarkedet, burde det ærede medlem tilbyde, at industrien selvfølgelig skulle have eventuelle tab ved en politik, den var imod, erstattet. Men logik er vel stadig ikke det ærede medlem hr. Anders Andersens stærkeste våben.

Jeg går ud fra, at det ærede medlem hr. Erik Eriksen og venstre som sådant ikke deler opfattelsen af, at en så klassebetonet indstilling som den, det ærede medlem hr. Anders Andersen har gjort sig til talsmand for, skulle være holdbar. Tingene må nødvendigvis ses i sammenhæng, og gør man det, er der stadig intet, der synes at sandsynliggøre, at landbruget vil få mindre usikkerhed ved en isoleret tilslutning til fællesmarkedet end den, erhvervet i dag

arbejder under. Usikkerhed er jo i øvrigt det eneste sikre, Danmark handelspolitisk kan se frem til. Da landbruget ikke kan få sikkerhed for en bedre samlet stilling ved en isoleret tilslutning, kan man derfor lade vurderingen af landbrugets problemer gå ind i den samlede bedømmelse, og det vil da styrke opfattelsen af, at en isoleret dansk tilslutning er en politisk umulighed og økonomisk uønskelig.

Jeg er enig med den højtærede statsminister i, at EFTA har budt dansk erhvervsliv og dansk økonomi store fordele. Vor største fejl i markedspolitikken er måske, at vi ikke, hverken indadtil eller i forhandlinger udadtil, har gjort dette mere klart noget før. Vi, der har medansvar for den danske markeds politik, har både ret og grund til at fremhæve, at den har medvirket til den store økonomiske fremgang, vi har haft gennem de seneste år.

Vi må selvsagt stadig stræbe efter det store europæiske frihandelsmarked, vi alle er enige om. Kun det kan byde os den ligestilling i vilkår, som overlader det til os selv, om vi skal klare os i den internationale konkurrence.

Jeg vil til denne bedømmelse gerne føje, at Danmark også har en nordisk forpligtelse. En engelsk-dansk tilslutning til fællesmarkedet kan aldrig blive tilfredsstillende, hvis det ikke samtidig betyder, at der er åbnet adgang for de øvrige nordiske lande — også det neutrale Sverige. Politisk, folkeligt og kulturelt er dette indlysende for det radikale venstre. For dem, for hvem sådanne hensyn ikke tæller tilstrækkeligt, kan det vel være af interesse, at Sverige er vor største industrikunde og af en størrelsesorden, der nærmer sig fællesmarkedets. Sammen med Norge overstiger denne del af Norden fællesmarkedet som aftager af danske industrivarer.

På ét punkt giver regeringsskiftet i England grund til ængstelse. Labour synes at dømme efter udtalelser før valget ikke at være fremmed for indførelse af importrestriktioner. Skulle England gribe til dette middel, som vi alle har stræbt efter at komme bort fra, vil Europa og verdenshandelen lide skade. Det vil være et tilbageskridt af betydelig rækkevidde. Jeg tror, den højtærede statsminister skulle benytte sit personlige kendskab til den nye engelske

[Baunsgaard.]

premierminister til at fortælle ham, hvor forkert og hvor farligt et sådant skridt ville være, farligt også for det EFTA-samarbejde, som England sammen med os andre har bygget op.

I øvrigt forekommer det ret åbenbart, at England selv har skabt en del af sine egne produktions- og handelsproblemer. En udvikling, hvor den ene regering nationaliserer, den anden ophæver nationaliseringen af stålindustrien, skal jo give usikkerhed og dermed en ikke overraskende tilbageholdenhed i ekspansionsbestræbelserne. Nå, det må jeg jo overlade til englænderne selv at finde ud af. Jeg går imidlertid ud fra, at den højtærede statsminister og jeg er enige i bedømmelsen af restriktionerne, og at den danske regering både officielt og, må jeg sige, venskabeligt vil advare England mod den vej.

Den højtærede statsminister talte i sin åbningstale om en uforandret NATO-politik og om en fastholdelse af den nuværende atompolitik. Jeg vil tro, at statsministeren i dag på baggrund af de begivenheder, der er indtruffet i den sidste uges tid, ikke vil være helt uenig i, at det nok alligevel kan være berettiget at tage hele det udenrigspolitiske område op til en grundig vurdering.

Fra USAs side er den såkaldte multilaterale NATO-atomstyrke igen aktualiseret og det på en måde, forekommer det mig, der sandsynliggør, at NATO-landene må tage stilling til denne nydannelse. Skal man tage stilling til et nyt problem, er det jo ikke tilstrækkeligt at henvise til, at stillingen til andre problemer er uændret. Det må derfor være naturligt at bede den højtærede statsminister oplyse, hvilke tanker regeringen har gjort sig om Danmarks stilling til et eventuelt forslag i NATO. For nogle måneder siden udtalte den højtærede udenrigsminister, at han ikke ønskede dansk tilslutning til en eventuel NATO-atomstyrke, men at han heller ikke mente, at Danmark burde modsætte sig, at andre lande inden

for NATO realiserede planerne. Dengang talte udenrigsministeren som bekendt ikke på den daværende regerings vegne. Det radikale venstre mente og mener fortsat, at Danmark bør modsætte sig enhver form for spredning af atombevæbningen. Det betyder, at Danmark efter vor opfattelse har en særlig pligt til at modsætte sig en spredning inden for NATO. Det ville jo være uden mening — for ikke at sige vildledende — hvis man i ord gør sig til modstander af spredning, men i handling undlader at medvirke til at forhindre spredningen.

Ikke mindst for Europa er det vigtigt at gøre sig klart, hvor afgørende atomvåbenproblemet er for hele verdenssituationen. I de nye lande er der en latent og berettiget angst for atomvåbnene. Disse lande anser virkelig spredningen af atomvåbnene for noget afgørende, og de er modstandere af spredning. For hver gang spredning sker, er der en fare for uddybning af modsætningsforholdene mellem den nye besiddelsesløse og den gamle besiddende del af verden. Ikke mindst Europa har brug for forståelse hos de nye lande; derfor er atomproblemet særlig vigtigt for Europa, hvad det jo i øvrigt er af mange grunde. En atombevæbning af Vesttyskland — direkte eller indirekte — kan blive netop den handling, der medfører en forværring af hele verdenssituationen. Man gør fredens sag og dermed det tyske problem en dårlig tjeneste ved ikke stadig at understrege dette over for Tyskland.

Baggrunden for forslaget om NATO-atomstyrkerne er vel for USAs vedkommende først og fremmest den politiske uenighed inden for NATO. Denne uenighed afskaffes jo imidlertid ikke ved oprettelsen af atomstyrken — det er klart for alle, der vil se. De Gaulle vil ikke bøje sig, og Frankrig går ikke med. Militært er NATO-atomstyrken uden betydning, og politisk løser den ikke problemerne inden for NATO. Hvad vil man da med den! Kun på ét område er der på forhånd udsigt til betyd-

[Bauusgaard.]

ning af oprettelsen af styrken, og det er en negativ betydning. Forholdet mellem øst og vest vil — for kortere eller længere tid, i større eller mindre omfang — lide skade. Tør vi løbe den risiko?

Den norske statsminister og den nye engelske premierminister har givet udtryk for de samme betænkkeligheder, som jeg her har fremført. Er statsministeren på linje med sin norske og engelske kollega? Dette er jo også Danmarks afgørelse. Vort ansvar stopper ikke ved vore egne grænser.

Hvad begivenhederne i Kina og leder-skiftet i Rusland kan betyde i atomvåben-spørgsmålet, ved ingen i dag. Jeg er enig med den højtærede udenrigsminister i, at den kinesiske atombombe forstærker den i forvejen klare nødvendighed af, at Kina optages i FN. Men det er lige så vigtigt at se nødvendigheden af, at vi ikke selv handler overilet eller forkert i atomspørgsmålet.

Må jeg endelig erklære mig enig i de betragtninger om Danmark og FN, som statsministeren fremførte i åbningstalen. Det radikale venstre anser det til trods for de hindringer, der er lagt for dagen fra Cypern-regeringens side, for rigtigt, at regeringen har efterkommet FN's anmodning om at lade det danske Cypernkontingent fortsætte. Jeg går ud fra, at regeringen fortsat vil være vågen og om nødvendigt intervenere for at sikre FN's fornødne beføjelser respekteret.

Oprettelsen af en permanent FN-styrke anser det radikale venstre for stærkt ønskelig. De erfaringer, der indtil nu er gjort, synes at bekræfte, at ved de hidtidige FN-opgaver ville man have stået bedre rustet, om der var mandskab, som specielt var uddannet til disse opgaver, der jo mere må betragtes som politimæssige end som militære.

FN's indsats til hjælp for udviklingslandene bør ydes den størst mulige støtte fra dansk side. Det er ikke altid et spørgsmål om blot økonomisk støtte, men nok så meget om hjælp til uddannelse og humanitær indsats på sociale og sygdomsbekæmpende områder. Her kan de små lande øve den indflydelse, som yder et virkeligt bidrag til forståelsen mellem de nye nationer

og de gamle besiddende lande. For det radikale venstre er der ingen tvivl om, at der i FN er både det største behov og de største muligheder for, at de små lande kan øve en virkelig indsats til gavn for verdensfreden.

Verden bliver stadig mindre. Det sørger moderne trafikmidler sammen med de moderne meddelelsesmidler for. Derfor føles det naturligt, at det enkelte menneske lever med i begivenhederne overalt i verden, om det er i Sydøstasien, Sydafrika, USA eller Kina.

Vi føler, at vi lever med, men har vi forstået baggrunden for det, der foregår? Forstår vi, at det ikke er nok at se til, men at vi også har et medansvar for andre mennesker i andre lande? Som et af de gamle, velhavende lande må vi stille det spørgsmål til os selv, om vi virkelig har gjort og i dag gør, hvad vi evner for at hjælpe de nye, fattige lande frem til en bedre tilværelse. Den gamle verden må forstå, at det i dag er hovedopgaven at medvirke til forbedring af kårene i de nye lande. Det er en vigtigere opgave, ikke mindst for et lille land, at gå foran her, end det er at tage del i den militære opbygning, der deler og ikke samler verden. For os burde det være en naturlig opgave at yde bidrag til at klarlægge årsagerne til konflikter i verden, thi kun ved at forstå har man muligheder for at hjælpe. Verden er under forandring, og kun den, der accepterer det, får indflydelse på udviklingen. Danmark er også selv under forvandling. Det moderne industrisamfund stiller krav, der er anderledes end dem, det gamle bondesamfund stillede. Den moderne verden er også mere ubønhørlig i sine krav, og kun den, der uhildet tager stilling til den nye tids nye krav, har mulighed for at påvirke udviklingen. Krav om dygtighed, krav om handlekraft, krav om konkurrenceevne, det er samtidig krav om uddannelse og samarbejde om fællesopgaver.

I et samfund, hvor den tekniske udvikling løber så stærkt som nu, er der risiko for, at den tager magten fra os, så vi glemmer det egentlige, at sikre det menneskelige i en verden af teknik. Det er ikke nok, at man har organisationer til at tale sin sag over for

[Baunsgaard.]

andre interesseorganisationer. Det enkelte menneske må selv tænke og derigennem opnå forståelse for sammenhængen mellem andres og egne problemer. Respekten for andres problemer er forudsætningen for andres respekt for ens egne problemer.

Vi forventer med rette, at det moderne samfund sikrer os mod nød, men krav til samfundet er krav til én selv, fordi vi selv er samfundet. Det er demokratiets forudsætning, at borgerne forstår den sandhed.

Det er os, der står med det politiske ansvar, der har pligten til at brede forståelsen. Vi gør det ikke, hvis vi kun søger at tækkes særinteresser. Folkestyret kan ikke trives, hvis det kun består af repræsentanter for særinteresser. Nogle må på tværs af interesserne tale samarbejdets sag. Er der ikke i et parlament tilstrækkelig mange, der forstår det, vil folkestyret blive uarbejdsdygtigt. Vi, der i dag sidder i dette høje ting, danner et folketing, hvor ingen særinteresser og intet yderstandpunkt kan herske alene. Vi er medlemmer af et parlament, hvor forpligtelsen til at arbejde med tingene og udarbejde forslag er lige stor for opposition som for regering. Det er betryggende, at det er sådan, men det stiller store krav om at mestre samarbejdets kunst. Kun hvis det nye folketing forstår at lade helheden gå foran særinteresser, kan det bliver arbejdsdygtigt.

Det radikale venstre vil yde sit bidrag til at gøre folketinget arbejdsdygtigt og dermed demokratiet stærkere.

Formanden: Jeg skal her afbryde forhandlingen.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 21. oktober, kl. 10 med følgende dagsorden:

- 1) *Spørgsmål om meddelelse af orlov til folketingsmand H. Larsen (Bjerre).*
- 2) *Spørgsmål om indkaldelse af stedfortræderen for folketingsmand H. Larsen (Bjerre).*
- 3) *Fortsættelse af forhandling om statsministerens redegørelse ved folketingsårets åbning.*
- 4) *Spørgsmål til ministrene.*

5) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående beretning til folketinget om Nordisk Råds 12. session.*

Mødet hævet kl. 17⁵⁴.

4. møde.

Onsdag den 21. oktober kl. 10.

Formanden: I skrivelse af gårs dato meddeler fagforeningsformand Niels Møller Sørensen, Ålborg, at han er villig til at indtræde som midlertidigt medlem af folketinget under den folketingsmand Chr. Madsen fra den 20. d. m. tilstæede orlov.

I skrivelse af gårs dato anmoder finansministeren om, at der for resten af den nuværende funktionsperiode må blive valgt 2 nye medlemmer af bestyrelsen for Kongeriget Danmarks Hypotekbank i stedet for boligminister Kaj Andresen og folketingsmand Damsgaard, der har anmodet om at blive fritaget for nævnte hverv.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om meddelelse af orlov til folketingsmand H. Larsen (Bjerre).

Formanden: Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at den ønskede orlov meddeles. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik derefter til:

Spørgsmål om indkaldelse af stedfortræderen for folketingsmand H. Larsen (Bjerre).

Formanden: Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at stedfortræderen indkaldes. (Ophold). Det er vedtaget. Borgmester Hans Andreas Pihl, Neksø, vil herefter blive indkaldt som midlertidigt medlem af folketinget.